

16+

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 9 (5319) 7 сакавіка 2025 г.

ISSN 0024-4686

Роля
кнігі
не мяняецца
стар. 4

Час
успомніць
былое
стар. 6

Расповед
пра важныя
рэчы
стар. 14

Жанчына ў творчай інтэрпрэтацыі

На працягу ўсяго існавання чалавецтва роля жанчыны ў грамадстве змянялася пад уплывам розных гістарычных падзей. Маці, сяброўка, каханая, працаўніца, муза — тая невялікая частка абліччаў, якія прымаюць жанчыны ў паўсядзённым стагоддзі. Мастакі з усяго свету натхняліся чароўным вобразам моцнай і адначасова далікатнай асобы. Беларускія майстры не сталі выключэннем. Постаць жанчыны можна сустрэць у творах тытанаў беларускага выяўленчага мастацтва Міхаіла Савіцкага, Леаніда Шчамялёва, Марка Шагала.

Творцы сучаснасці таксама шукаюць натхненне ў гісторыях жаночага жыцця, у іх няпростай барацьбе за роўнасць, ва ўстойлівасці і ўнутранай сіле, з якой гэтыя далікатныя натуры супрацьстаяць жыццёвым нягодам. Свет жанчыны доўгія стагоддзі знаходзіўся ў цені мужчынскай славы. І ў наш час, калі сітуацыя пачала змяняцца, мастакі імкнуцца падкрэсліць шматграннасць ролі жанчыны ў грамадстве, адлюстравачы яе рознай, але аднолькава цудоўнай ва ўсіх жыццёвых абставінах. У творчасці беларускіх майстроў можна ўбачыць вобраз маці, якая праводзіла сыноў на вайну, маленькай дзяўчынкі, якая страціла бацькоў у крывавай бойні, моцную жанчыну, якая падымала краіну пасля не адной сусветнай трагедыі, прыгожую дзяўчыну, якая прываблівае мяккім унутраным святлом і чароўнай усмешкай. Разнастайнасць мастацкіх вобразаў адлюстроўвае глыбіню і бязмежнасць жаночай асобы, патэнцыял і важнае месца беларусак у грамадстве.

Іван Хруцкі «Партрэт невядомай у белай сукенцы, з кнігай», канец 1840-х—1850-я.

Аляксандр Лукашэнка:

«Усе павінны глядзець наперад, на развіццё краіны»

Гэты рабочы тыдзень пачаўся з кадравых прызначэнняў у новы склад урада. Ці, як заўважыў Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка, новага-старога ўрада. Некаторыя міністры атрымалі свае партфелі літаральна за некалькі месяцаў да прэзідэнцкіх выбараў, некаторыя — крыху раней, і яны працягнуць сваю работу. Як растлумачыў кіраўнік дзяржавы, гэта было зроблена для таго, каб людзі бачылі і разумелі, з кім будзе працаваць Прэзідэнт.

Фота БелТА.

Кардынальных змен у складзе ўрада ў гэты кадравы панядзелак не адбылося. Усе прызначаныя добра ведаюць свае мэты і задачы. Але працаваць новы ўрад будзе з пэўнай асаблівасцю, якую агучыў Прэзідэнт: «Гэтая асаблівасць заключаецца ў тым, што большую вагу ва ўрадзе будзе мець намеснікі прэм'ер-міністра». Кіраўнік дзяржавы зрабіў акцэнт на тым, што старшыня ўрада арганізоўвае работу, вядзе пасяджэнні ўрада, але ні ў якім разе не прымае нейкіх аднаасобных рашэнняў і не цісне на членаў урада, найперш на віцэ-прэм'ераў. Каб актуалізаваць задачы і акрэсліць пытанні, на якія будзе звернута асаблівая ўвага, Аляксандр Лукашэнка сабраў урад разам. Для зручнасці і больш прадметных размоў усе былі падзелены на некалькі блокаў. Асобна з кожным блокам Аляксандр Лукашэнка правёў нарады, на якіх абмеркавалі будучую работу.

Агульная задача — эканамічны рост

Эканамічны блок урада ўзначаліць першы намеснік прэм'ер-міністра Мікалай Снапкоў. У гэты блок таксама ўключаны Міністэрства антывапаўняльнага рэгулявання і гандлю, Міністэрства па падатках і зборах, Міністэрства фінансаў, Міністэрства эканомікі, Міністэрства сувязі і інфарматызацыі, Дзяржаўны камітэт па маёмасці.

Асноўнай задачай гэтага блока і першага віцэ-прэм'ера асабіста Прэзідэнт назваў эканамічны рост. І тут акцэнт — на інвестыцыі. «Вы ведаеце ініцыятыву «Адзін раён — адзін праект» — гэтая ініцыятыва мае сваё развіццё, яна кантралюецца непасрэдна віцэ-прэм'ерам. Я гатовы да таго, каб на аснове гэтай ініцыятывы мы бачылі новыя ідэі. Але інвестыцыі павінны нарастаць. Мы плануем, што за пяцігодку атрымаем рост інвестыцый прыкладна на трэць», — сказаў Аляксандр Лукашэнка. Ён звярнуў увагу на неабходнасць працягваць рэалізацыю буйных інвестыцыйных праектаў, сярод якіх, напрыклад, Беларуская нацыянальная біятэхналагічная карпарацыя, індустрыяльны парк «Вялікі камень», вытворчасць легкавых аўтамабіляў і іншыя.

«Нам трэба звярнуць увагу на адток людзей з рэгіёнаў. Ні ў якім разе нельга дапускаць гэтага адтоку. Дыферэнцыяцыя ў зароботнай плаце павінна быць скарачана. Людзі павінны атрымліваць заробную плату ў рэгіёнах прыкладна такую ж, як у Мінску», — паставіў задачу кіраўнік дзяржавы.

Яшчэ адна задача тычыцца безумоўнай рэалізацыі закона аб пераводзе індывідуальных прадпрыемстваў у суб'екты малага бізнесу. «Да 2030 года сектар малага і сярэдняга прадпрыемства павінен фарміраваць каля паловы эканомікі», — адзначыў беларускі лідар. Ён згадаў і пра эфектыўнасць фарміравання інстытута самазанятых. «Мы вызначыліся, хто такія самазанятые. Задача — аб'яленне ўсяго рынку працы. Вы павінны асабіста каардынаваць

уземадзейненне каардынацыйных інфармацыйных сістэм і цэнтралізацыю даных», — звярнуўся Прэзідэнт да віцэ-прэм'ера. Пры гэтым ён паставіў задачу вызначыцца і раздзяліць, што маецца на ўвазе пад лічбавізацыяй, інфарматызацыяй і штучным інтэлектам. «Так, трэба быць наперадзе ў гэтых напрамках, найперш у штучным інтэлекце, разумець, што гэта такое, і дакладна ўяўляць, што нам сёння трэба, а што нам сёння не трэба, без чаго мы можам абысціся», — сказаў кіраўнік дзяржавы.

Кірыл Залескі — новы міністр сувязі і інфарматызацыі. Да гэтага ён быў намеснікам начальніка дзяржаўнай установы «Сакратарыят Назіральнага савета Парка высокіх тэхналогій». Таму, як заўважыў Прэзідэнт, сфера для міністра не новая. «Вы, напэўна, самы прасунуты ў гэтым плане чалавек, глядзіце, што нам трэба», — звярнуўся Прэзідэнт да новага міністра. Ён параіў вельмі акуратна ставіцца да лічбавізацыі, не гнацца бяздумна за тым, што стала модным. Таксама кіраўнік дзяржавы параіў паглядзець на работу пошты, з эфектыўнасцю дзейнасці паштовай сістэмы цяпер узнікаюць праблемы.

Пасля нарады Кірыл Залескі раскаваў журналістам, як плануе працаваць з «лічбавізацыяй»: «Лічбавізацыя не павінна быць дзеля лічбавізацыі. Яна павінна быць для таго, каб паляпшаць эфектыўнасць нашай эканомікі і спрашчаць жыццё нашых грамадзян. Думаю, што на гэтых асноўных напрамках мы павінны будзем сканцэнтраваць свае намаганні». Міністр звярнуў увагу, што сёння Беларусь валодае вельмі развітым ІТ-сектарам. «Нам трэба паглядзець, у якіх месцах узмацніць карысць гэтага сектара для вырашэння нейкіх надзвычайных практычных задач унутры краіны. Адпаведна, у гэтым кантэксце мы і будзем выбудоўваць далейшую работу», — дадаў ён.

«Вось ваш напрамак — дзейнічайце»

Сацыяльны блок урада цяпер будзе працаваць пад кіраўніцтвам новага намесніка прэм'ер-міністра Уладзіміра Караніка. Да гэтага ён узначальваў Гродзенскі аблвыканкам. «Дзякую вам за тое, што мне не прыйшлося прымаць вялявое рашэнне. Вы пагадзіліся з маёй прапановай. Я ж ведаю, што такое быць губернатарам найлепшай у краіне вобласці, самастойным чалавекам. А тут і Прэзідэнт увесць час побач, можаш «па галаве» нечакана атрымаць, яшчэ нешта. Я ведаю, што такое быць губернатарам і што такое быць віцэ-прэм'ерам. Але я зыходзіў з таго, што ўсё ж віцэ-прэм'ераў функцыянал будзе значна

падняты. Вось ваш напрамак — дзейнічайце», — сказаў Аляксандр Лукашэнка. Ён падкрэсліў, што яму імпануе тое, што Уладзімір Каранік заўсёды адкрыта выказвае сваё меркаванне, не толькі ва ўрадзе, але і ў Прэзідэнта. «Вы — чалавек спраўны. Калі рашэнне прынята, вы будзеце жалезабетонна выконваць гэтае рашэнне», — заўважыў кіраўнік дзяржавы. Ён згадаў працу Уладзіміра Караніка на пасадзе міністра аховы здароўя, якая прыйшлася на няпросты палітычна 2020 год і пандэмію. «Прышлося прымаць нестандартныя рашэнні. Мы іх прымалі. Ніхто ў свеце не прымаў такіх рашэнняў, як мы. І, як сёння аказалася, мелі рацыю мы», — нагадаў Прэзідэнт. Ён заўважыў, што ў сферы аховы здароўя Уладзімір Каранік дасведчаны і таленавіты кіраўнік. Аляксандр Лукашэнка падкрэсліў, што новы віцэ-прэм'ер адукаваны чалавек, займаўся навуковай дзейнасцю, таму гэтую сферу таксама разумее. Добра вядома, што Уладзімір Каранік адкрыты да сродкаў масавай інфармацыі.

Міністры сацыяльнага блока ўрада былі прызначаны незадоўга да прэзідэнцкіх выбараў, таму яны працягнуць сваю работу ва ўрадзе. Гэта міністр інфармацыі Марат Маркаў, міністр адукацыі Андрэй Іванец, міністр працы і сацыяльнай абароны Наталля Паўлючэнка, міністр спорту і турызму Сяргей Кавальчук, міністр культуры Руслан Чарнецкі, міністр аховы здароўя Аляксандр Хаджаеў. Разам з тым Аляксандр Лукашэнка заўважыў, што аванс даверу да гэтых міністраў ужо скончыўся, працаваць будзе той, хто будзе паказваць вынікі. «Гэтая пяцігодка будзе няпростай, адной гаварылішняй не абдыдзешся. Патрэбны вынікі», — заўважыў ён.

Па словах кіраўніка дзяржавы, усе міністры на сваіх месцах і выдатна ведаюць сваю сферу. «Іншая справа, што ёсць нейкія родныя, блізкія, знаёмыя. «Лічу, што яны вельмі таленавітыя, — я цытую некаторых міністраў. — Таму яны павінны працаваць». Нягледзячы на тое, што яны ворагі фактычна нашай дзяржавы і сядзяць да пары да часу пад венамі. У вашай структуры такіх дастаткова. Больш, чым дзе-небудзь. Гэтага быць не павінна, — звярнуўся кіраўнік дзяржавы да міністра культуры Руслана Чарнецкага. — Мы перажылі з вамі гэты перыяд. Трэба ўмець дараваць. Трэба ўмець. Калі гэта магчыма. Але калі чалавек парушыў, пераступіў закон, свядома гэта зрабіў, якое тут можа быць дараванне? Я гэта кажу ў гэтым коле, таму што ну як можна дараваць публічным людзям? Усе публічныя людзі. І калі вы выступалі супраць дзяржавы, гэта ж бачыў увесь народ». Аляксандр Лукашэнка ўспомніў, як на Уладзіміра Караніка, тады яшчэ міністра аховы

здароўя, «нападалі і скакалі, рвалі на ім адзенне», таму што ён казаў тое, што ім не падабаецца. «Таму, Руслан, калі ў цябе там ёсць нейкія хістанні (ну, як гэтае: «вось ён у кінематаграфіі можа кіно зняць, больш ніхто...»), трэба гэта спыніць. Ты — дзяржаўны чалавек. Яны павінны быць такія, як ты. Вось і ўся размова», — заявіў беларускі лідар.

Што тычыцца спорту, то Аляксандр Лукашэнка звярнуў увагу на цвёрдасць, ваенную падрыхтоўку міністра Сяргея Кавальчука. Па словах Прэзідэнта, гэта нядрэнна, сёння патрэбна жорсткасць. Але ён запатрабаваў спыніць спрэчку Міністэрства спорту са старшынёй Асацыяцыі «Беларуская федэрацыя футбола» Мікалаем Шарснёвым. Адзіным шляхам да вырашэння гэтай спрэчкі кіраўнік дзяржавы назваў вынік. «Ты як спартсмен гэта добра ведаеш. Ёсць вынік — добра. Няма выніку — дрэнна. Мне шмат тут гаварылі, расказвалі, але я не бачу ў футболе пакуль выніку. Не гараць і іншыя віды спорту асобныя, акрамя 5–6 відаў. Не гараць. Але я хачу, каб вы разумелі, што патрэбны вынік усюды», — падкрэсліў Прэзідэнт. Ён папярэдзіў, што ў спорце трэба рыхтавацца да прстойных змяненняў па зарплатах. «Гэта ж не справа, што мы за бюджэт усіх утрымліваем — усіх за бюджэт. Якім чынам? На нерухомасць жа падаюць фактычна аддалі спартсменам. А ён утрымлівае невядома каго. Таму тут нам трэба парадак навесці», — заявіў кіраўнік дзяржавы. Беларускі лідар даручыў кіраўніцтву спартыўнай галіны разабрацца, каму колькі плаціць. «А то мы сёння спрачаемся па зарплате і іншае. Некаторыя ў нас трэнеры, якія ў плей-оф не трапілі ў асобных відах спорту, атрымліваюць тры зарплаты Прэзідэнта. Па 35–40 тысяч рублёў. Таму ўсё трэба прыводзіць у адпаведнасць», — паставіў задачу кіраўнік дзяржавы. Ён заўважыў, што тыя, хто хоча атрымліваць больш, павінны самі зарабляць гэтыя грошы, а не спадзявацца на бюджэтныя сродкі: «Ёсць вынік — ёсць грошы, зямельныя ўчасткі, кватэры і іншае. Няма выніку — размовы быць не можа».

Прэзідэнт заўважыў, што ў сістэме аховы здароўя цяпер шмат нараканняў, маўляў, не той чалавек прыйшоў. «Не будзе ніякіх там кранаў у ахове здароўя. Не будзе. Таму дзейнічайце. Калі вы будзеце павольна разгортвацца, вас будзе таптаць і аб вас выціраць ногі. І ні ён, ні я вам не дапаможам і дапамагач не будзем, калі вы не зможам абараніць сябе і сваіх непасрэдных падначаленых. Таму дзейнічайце. Вы назначаны Прэзідэнтам, і ніхто не мае права ў вас камяні кідаць», — звярнуўся Аляксандр Лукашэнка да міністра аховы здароўя Аляксандра Хаджаева. Ён заўважыў, што сістэма ад фельчарска-акушэрскіх пунктаў да рэспубліканскіх навукова-практычных цэнтраў у краіне выбудавана і павінна працаваць. Усюды абслугоўваюцца нашы людзі.

У адукацыі, сродках масавай інфармацыі, па словах Прэзідэнта, адставаць нельга. Ён падкрэсліў, што адукацыю ўзначальвае малады міністр. І няхай многія на гэта скардзяцца, сфера ўжо прывыкла. «Дзейнічайце, толькі не спыняйцеся. Рабіце так, каб і ў школе было добра, каб парадак у школе быў, каб школа была храмам. І каб уступныя экзамены былі нармальнымі, даступнымі», — параіў кіраўнік дзяржавы Андрэю Іванцу.

Аляксандр Лукашэнка заўважыў, што сёння сродкі масавай інфармацыі на вастрыні. Па яго словах, вельмі добра, што міністр інфармацыі Марат Маркаў працягвае сам працаваць у СМІ. «Трэба не адставаць, трэба перамагаць. Ісці, ісці наперад і перамагаць. Іншага не дадзена», — падкрэсліў Прэзідэнт.

Валерыя СЦЯЦКО

Творчы ўнёсак у сяброўства

У Алматы прайшоў круглы стол «Літаратуры этнасаў Казахстана на беларускай мове: гісторыя і сучаснасць».

Творчая грамадскасць Казахстана правяла круглы стол, прысвечаны тэме зносінаў паміж беларускай і казахскай літаратурай, тэме ўдзелу этнічных беларусаў, якія жылі альбо цяпер жывуць у Алматы, Астане, іншых кутках багатай на гісторыю азіяцкай краіны, у стварэнні шырокага мастацкага палатна, якое адлюстроўвае жыццё ў самых розных праявах. Сярод удзельнікаў круглага стала — беларуска народны пісьменнік Казахстана Любоў Шашкова, літаратуразнаўца, публіцыст, грамадскі дзеяч Святлана Ананьева, празаік і журналіст Васіль Шупейкін і іншыя пісьменнікі і даследчыкі.

З прывітальнымі словамі да ўдзельнікаў звярнуўся старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Алесь Карлюкевіч. У прыватнасці, ён звярнуў увагу, што мерапрыемства праходзіць у прэдадзень чарговага, ужо адзінаццатага па ліку, Міжнароднага сімпозіума літаратараў «Пісьменнік і час», да ўдзелу ў якім па традыцыі запрошаны і прадстаўнікі Казахстана. Дарэчы, у 2024 годзе

Любоў Шашкову і Святлану Ананьеву прынялі ў Саюз пісьменнікаў Беларусі.

— Круглы стол нагадаў нам, — падзялілася з беларускімі чытачамі сваімі развагамі Святлана Ананьева, — што ў Беларусі і Казахстана гістарычна склаўся трывалы гуманітарны, культурны і літаратурны сувязі. Мы ведаем пра кніжны выданні твораў Абая, Мухтара Аўэзава, Немата Келімбетава ў перакладзе на беларускую мову ўжо ў XXI стагоддзі. Мы ўдзячны светлай памяці Міколу Мятліцкаму, а яшчэ Міхасю Пазнякову, Віктару Шніпу, Рагнеду Малахоўскаму за сістэмнае ўвагу да казахскай літаратуры, за перакладчыцкія пачыненні паказаць мастацкі свет нашага народа.

У апошнія гады ў Беларусі пабывалі многія пісьменнікі, літаратуразнаўцы, перакладчыкі з Казахстана: Герой Працы, народны пісьменнік Казахстана Алжас Сулейменаў, Любоў Шашкова, Святлана Ананьева, Серык Тахан, Нурдаўлет Акыш, Бахытжан Канап'янаў, Кайрат Бакберганаў, Васіль Шупейкін і іншыя. Кожны з гэтых мастакоў слова зрабіў свой творчы ўнёсак у развіццё і ўмацаванне беларуска-казахстанскага творчага сяброўства.

Раман СЭРВАЧ

Віктарыны, майстар-класы, гульні...

28 лютага ў Мінску адбыўся фестываль дзіцячай літаратуры «Ідзі, зіма, ідзі ў дарогу!». Ён сабраў юных чытачоў, іх бацькоў і настаўнікаў ў музеі Якуба Коласа. У праграме — сустрэчы з беларускімі аўтарамі, літаратурныя гульні і знаёмства з новымі кнігамі.

Сярод пісьменнікаў, якія завіталі на фестываль, былі Алесь Карлюкевіч, Наталля Андрасюк, Кацярына Залеская, Жанна Міус, Алена Басікірская і Кацярына Хадасевіч-Лісавая. Хтосьці чытаў свае вершы і апавяданні, хтосьці распавядаў пра шлях у літаратуру, а некаторыя запрашалі дзяцей да гульні і віктарын. Напрыклад, Наталля Андрасюк зацікавіла гісторыямі з незвычайнымі героямі, а Жанна Міус прапанавала паслухаць урывак з новай кнігі, які выклікаў шмат пытанняў і жаданне даведацца, чым усё скончыцца.

У Доме Коласа працавалі інтэрактыўныя пляцоўкі. Тут можна было скласці вялікія пазлы, наведваць майстар-класы па арыгамі і маляванні, паўдзельнічаць у тэматычных віктарынах, паглядзець беларускамоўныя мультфільмы, набыць новыя выданні. Асаблівым сюрпрызам для наведвальнікаў стала кніга, якую атрымаў кожны госць фестывалю ў падарунак.

Алесь ГУСАРЭВІЧ

Голас сэрца

У студзені ў выдавецтве Усеармянскага Саюза пісьменнікаў у выданні «Сучасная літаратура Беларусі», у якім прадстаўлена лірыка Міхася Пазнякова, Анатоля Аўруціна, Навума Гальпяровіча, Наталлі Саветнай, Канстанціна Цыбульскага і аўтара гэтых радкоў. Гэта другая публікацыя твораў беларускіх літаратараў у Арменіі з 1957 года.

Ва ўступным артыкуле старшыня Усеармянскага Саюза пісьменнікаў, кандыдат філалагічных навук, літаратурны крытык Абгар Апінян падкрэслівае значнасць творчага супрацоўніцтва з беларускімі пісьменнікамі: «...Тут гучыць голас сэрца братэрскага народа, які павінен быць пачуты не толькі ў Арменіі,

але і ва ўсім свеце, каб зноў пацвердзіць высокія гуманістычныя каштоўнасці, якія знаходзяцца пад пагрозай у сучасным свеце. Высокі мастацкі ўзровень, глыбіня думкі, надзённыя тэмы, паэзія дабрны, любові і святла — вось што характэрна для твораў сучасных беларускіх аўтараў... І чым мацней гучаць паэтычныя галасы гуманнасці і дабра, тым хутчэй змоўкнуць ваяўнічасць і злосьце, прымножацца святло і шчасце, і адкрыецца будучае чалавецтва як боскае благаслаўленне».

У творчых планах літаратараў Арменіі і Беларусі — выданне калектыўнага зборніка, прысвечанага 80-годдзю Вялікай Перамогі савецкага народа над фашысцкай Германіяй, а таксама кнігі прозы беларускіх аўтараў у Арменіі.

Валянціна ДРАБЫШЭЎСКАЯ

Свята роднай мовы

20 лютага ў Тыздзень роднай мовы навучэнцы індустрыяльна-педагагічнага каледжа сталі на чале з дырэктарам устаановы сустрэліся з пісьменнікамі Мінскага гарадскога аддзялення СПБ Вольгай Сакаловай і Інай Фраловай. У аўтарскім выкананні прагучалі вершы пра мову, Радзіму, сяброўства, сям'ю. Закранулі творцы і тэму Вялікай Айчыннай вайны.

Да ўсяго вядучая імпрэзы паэтэса Іна Фралова распавяла пра гісторыю ўзнікнення свята, а таксама зрабіла анонс некаторых мерапрыемстваў і конкурсаў, якія ладзіць сталічнае аддзяленне СПБ.

Натхнёна і шчыра гучалі вершы беларускіх класікаў у выкананні паэтычнага тэатра «Рытмы сэрца», што працуе пры БДУІР.

Ганна СТАРАДУБ

Быць прыкладам

У Міжнародны дзень роднай мовы ў дзіцячым садзе № 6 г. Кобрына адбыўся конкурс чытальнікаў «Гаворым па-беларуску».

Перад тым як канкурсанты выйшлі на імправізаваную сцэну, запрошаная ў якасці старшыні журы член Саюза пісьменнікаў Беларусі Наталля Ніжнік (Кандрашук) правяла з дзецьмі гульні «Перакладзі слова». Яны ўспэўна адказвалі на ўсе пытанні і ніводнага разу не памыліліся, калі казалі, як гучыць па-беларуску заданае рускае слова.

— Цяжка сказаць, што трэба зрабіць, каб наша родная мова пачала гучаць у паўсядзённым жыцці. Але тое, што дзеці павінны чуць яе і вучыцца размаўляць з самага ранняга ўзросту, сапраўды неабходна для дасягнення азначанай мэты, — падкрэсліла Наталля Пятроўна.

Хлопчыкі і дзяўчынкі старанна рыхтаваліся да конкурсу. Яны вывучылі вершы беларускіх класікаў і выразна чыталі іх. Дарэчы, да маленькіх канкурсантаў далучыліся і некаторыя выхавацелі, якія адгукнуліся на прапанову намесніка загадчыка па асноўнай дзейнасці Ірыны Савосцінай і таксама падрыхтавалі вершы для дэкламацыі. Дарослыя асабістым прыкладам паказвалі выхаванцам любоў да роднай мовы.

Прыемным сюрпрызам для пераможцаў Марка Астапука (сярод выхаванцаў) і Святланы Пугачовай (сярод выхавачеляў) сталі прызы ад пісьменніцы.

Ніна ПЯТРОЎСКАЯ

Няма мяжы для ўдасканалення

У Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў прайшло пасяджэнне калегіі Міністэрства культуры, дзе падвялі вынікі дзейнасці сферы ў 2024 годзе і вызначылі задачы развіцця на 2025-ы.

— Гэты год падвядзе вынікі рэалізацыі дзяржаўнай праграмы «Культура Беларусі», і мы прыкладзём усе намаганні, каб выканаць задачы ў поўным аб'ёме, — падкрэсліў міністр культуры Беларусі Руслан Чарнецкі. — Ён таксама стане часам грандыёзнага святкавання святой для мільёнаў людзей даты — 80-годдзя Вялікай Перамогі. Гэтае свята мы павінны адзначыць яркімі і маштабнымі культурнымі падазеямі, якія запомніць наш народ. Акрамя таго, гэты год стане першым у абвешчанай кіраўніком дзяржавы пяцігодцы якасці, у рэалізацыі задач якой работнікі культуры павінны ўзяць самы актыўны ўдзел.

Калі меркаваць па выніках 2024 года, то меры па ўкараненні аптымальнай структуры і штатнай колькасці арганізацый культуры дазволілі павысіць эканамічную

эфектыўнасць іх працы. Паказчык «аб'ём пазабюджэтных сродкаў» дзяржаўных арганізацый культуры і ўстаноў адукацыі ў сферы культуры, устаноўленых мэтавым планам сацыяльна-эканамічнага развіцця Рэспублікі Беларусь на 2024 год выкананы. Паводле агучаных лічбаў, даходы ад пазабюджэтнай дзейнасці арганізацый культуры ў мінулым годзе склалі 137% (у параўнанні з паказчыкамі 2023 года). Справіліся з задачай, якая падавалася складанай і тычылася новых умоў фінансавання, і дзяржаўныя тэатры. На 2025 год заяўлена новая планка (50/50 працэнтаў — суадносіны сродкаў з бюджэту і ўласных даходаў).

І гэта не адзіныя змены, якія прадугледжаны для культурнай галіны. Гаворка ішла і пра кінавытворчасць, якую чакае рэфармаванне дзеля стварэння індустрыяльнага кінапарка на базе кінастудыі. Што гэта дасць глядачу? Разлік на здымкі малабюджэтных стужак і фільмаў з сярэднім бюджэтам, у якіх невялікія тэрміны вытворчасці. Таксама ёсць разуменне больш плённага развіцця сумеснай вытворчасці. І ўсё гэта

з абавязковым дзяржаўным кантролем — ад вытворчасці да пракату згодна з прававымі нарматывамі.

Прававая база — той кірунак, які будзе ўдасканалвацца далей. Змены ў Кодэксе Рэспублікі Беларусь аб культуры, якія рыхтуюцца, павінны закрануць дзейнасць прыватных музеяў, нядобрасумленых арганізацый культурна-вядовішчых мерапрыемстваў і сістэмы аховы гісторыка-культурнай спадчыны.

Дарэчы, у мінулым годзе фонды дзяржаўных арганізацый культуры і архіўных устаноў Рэспублікі Беларусь папоўніліся на 504 адзінкі за кошт арыгінальных прадметаў, а таксама электронных і лічбавых копіяў культурных каштоўнасцей айчыннага паходжання. На тэме спадчыны спыніўся намеснік міністра Сяргей Саракач, які, у прыватнасці, адзначыў: «Найважнейшай задачай з'яўляецца ажыццяўленне высокага прадстаўніцтва Беларусі на міжнародным узроўні і павелічэнне турыстычнага патэнцыялу нашай краіны».

Ларыса ЦІМОШЫК

Алесь БАДАК:

«Кнігі — настаўнікі, якіх мы можам выбіраць самі»

На наступным тыдні будзе праходзіць Мінская міжнародная кніжная выстаўка-кірмаш. Карэспандэнт «ЛіМа» сустрэлася з вядомым пісьменнікам, дырэктарам выдавецтва «Мастацкая літаратура» Алесем Бадаком, каб пагутарыць пра сучасную літаратуру і даведацца, як стварыць беларускі бестселер.

— Алесь Мікалаевіч, наколькі XXXII Мінская міжнародная кніжная выстаўка-кірмаш важная падзея для выдаўцоў і літаратараў? Якія магчымасці яна дае?

— Мінская міжнародная кніжная выстаўка-кірмаш — гэта ўнікальнае мерапрыемства! Па-першае, таму што ў адным месцы збіраюцца ўсе кнігавыдаўцы: можна абмяняцца думкамі, вопытам, даведацца пра тэндэнцыі кніжнага рынку ў іншых краінах свету. Гэта і далейшыя кантакты, бо мы выдаём і творы замежных аўтараў. Па-другое, там можна пабачыць адразу шмат сучасных пісьменнікаў. А па-трэцяе, кожны дзень на выстаўку прыходзяць чытачы, таму ёсць магчымасць сустрэцца з тымі, дзеля каго і працуем, пагутарыць з імі, даведацца, што ім падабаецца ў літаратуры. Гэта сапраўды важна.

Выстаўка для нас — яшчэ і магчымасць прадэманстраваць усе навінкі і найлепшыя кнігі, якімі сапраўды ганарымся. Кожны год у нас з'яўляюцца не толькі новыя кнігі — новыя серыі. І гэта ў тым ліку дзякуючы нашым чытачам, запытам бібліятэк, навучальных устаноў. Мы заўсёды вельмі ўважліва ставімся да ўсіх прапаноў.

— Чым сёлета будзе адметны ўдзел у выстаўцы «Мастацкая літаратура»?

— Сёлета адзначаецца 80-годдзе Вялікай Перамогі, таму мы, вядома, рыхтаваліся да гэтай падзеі. Напрыклад, у серыі «Бібліятэка беларускай паэзіі» выйшаў зборнік «Прысяга ў акопах». У ім сабраны вершы толькі некаторых беларускіх паэтаў, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Для аматараў беларускай паэзіі і літаратуры ўвогуле гэтая кніга цікавая не толькі тым, што там змешчаны адметныя творы, але і тым, што дзякуючы ёй можна ўявіць, якой была б беларуская паэзія, калі б аўтары не загінулі падчас Вялікай Айчыннай вайны і працягнулі працаваць у беларускай літаратуры. Гэта былі надзвычай таленавітыя паэты, якія б, безумоўна, сталі класікамі нашай літаратуры і ўзбагацілі яе.

Таксама да 80-годдзя Вялікай Перамогі мы выдаём кнігу «Перамога — наша бяссмерце. Паэзія барацьбы і міру». Гэта зборнік твораў, знаёмых не аднаму пакаленню беларускіх чытачоў, пра вайну і пра пасляваенны час, пра тое, што беларусы ўмеюць змагацца, але хочучь жыць у міры.

На выстаўцы мы таксама прадставім новую кнігу «Слова пад кулямі». У ёй расказваецца пра беларускую журналістыку і літаратуру ў гады Вялікай Айчыннай вайны, бо многія працавалі ў падпольных партызанскіх выданнях, у розных рэдакцыях. Пісаліся і вершы, і публіцыстычныя артыкулы. Укладальнік гэтай кніжкі Віктар Шніп. Ён сабраў многа цікавай інфармацыі пра тых, хто загінуў і выжыў.

Акрамя таго, перавыдаём творы беларускіх класікаў пра Вялікую Айчынную вайну. У новай серыі «Бібліятэка беларускай аповесці» выходзяць «Знак бяды» Васіля Быкава і «Гандлярка і паэт» Івана Шамякіна.

Але мы таксама пастараліся не забыць і пра іншыя даты. На выстаўцы будуць прадстаўлены кнігі, што выйшлі да сёлетніх юбілеяў беларускіх літаратараў, — гэта Уладзімір Караткевіч, Іван Навуменка, Ніна Галіноўская. А яшчэ ў нас выходзіць унікальнае выданне да 90-годдзя Мітрапаліта Філарэта. Укладальніца — Наталля Якавенка, якая сабрала цікавыя звесткі пра яго жыццё і службу на карысць беларускага народа.

Адзначу, дарэчы, яшчэ адну важную падзею, якая выпадае на гэты год: сёлета спаўняецца 80 гадоў нашаму часопісу «Нёман», які з'явіўся адразу пасля вайны. Ведаю, што рыхтуецца вельмі цікавая прэзентацыя, удзел у якой прымуць вядомыя беларускія пісьменнікі.

— Што асабіста для вас значыць кніга? Ці змянілася яе роля ў грамадстве з цягам часу?

— Я глыбока перакананы: роля кнігі з часам не мяняецца. І было б несправядліва гэтую ролю ставіць у залежнасць ад таго, у якой прапорцыі выдаюцца ў свеце сур'езная і масавая літаратура. Гадоў дзесяць таму я быў на сустрэчы ў адной мінскай кнігарні з французскім пісьменнікам Мішэлем Луэ. І задаў яму пытанне: каго б з цікавых, на яго думку, сучасных

Фота Кастуся Дробава.

французскіх празаікаў ён парэкамендаваў пачытаць? Ён з сумнай усмешкай адказаў, што кнігі тых празаікаў, якіх ён мог бы парэкамендаваць пачытаць, мне знайсці будзе вельмі цяжка, таму што і ў Францыі яны выходзяць мізэрнымі тыражама ў невялікіх прыватных выдавецтвах. І тое, што сказаў Мішэль Луэ, характэрна і для іншых краін свету. Але перавага сур'езнай літаратуры, якая прымушае думаць, перад масавай, тым больш бульварнай, якая толькі забавляе чытача, у тым, што адзін выдатны твор уплывае на чалавецтва ў значна большай ступені, чым тысячы твораў масавай літаратуры. Таму роля літаратуры неацэнная. У кожнага з нас з самага дзяцінства ёсць настаўнікі, якіх мы не выбіраем, як і сваіх бацькоў: гэта выхаванцы ў дзіцячым садку, педагогі ў школе і выкладчыкі ва ўніверсітэце. А вось кнігі — настаўнікі, якіх мы можам выбіраць самі, і гэта вельмі важны момант, каб «вучоба» была і карыснай, і цікавай адначасова.

— Як папулярываць кнігу і ці можна паўплываць на цікавасць да чытання?

— Справа ў тым, што чытаць і мець неабходнасць у чытанні — крышку розныя паняцці. Як можна навучыць чалавека палюбіць сімфанічную музыку? Вось Вольгу Бузаву палюбіць прасцей, бо прасценкае, прымітыўнае лягчэй зразумець і прыняць. А вось тое, што патрабуе сур'езнай працы, напрыклад, зразумець таго ж Дастаеўскага, ужо не так лёгка. Нейкай чужой дапамогі, каб навучыцца чытаць сур'езную літаратуру, быць не можа. А вось паспрабаваць накіраваць на сур'езнае мастацтва, кіно, тэатр, музыку, літаратуру магчыма праз добрую рэкламу. Але ці пойдзе чалавек на пэўныя спектакль, канцэрт, выстаўку, ці здолее дачытаць кнігу да канца — зусім іншая справа.

Прымусяць палюбіць кнігу нельга. Тут важная роля бацькоў, выдаўцоў, пісьменнікаў, бібліятэк... Канешне, любоў да кнігі пачынаецца з дзяцінства, таму пісьменнікам трэба пісаць добрыя творы для сённяшніх дзяцей, яны павінны быць цікавыя тым, хто ўжо, можна сказаць, нараджаецца з мабільнікамі ў руках. Выдаўцы павінны рабіць усё магчымае, каб кнігу хацелася ўзяць у рукі, а бацькі хацелі чытаць яе сваім дзецям, пакуль тыя самі яшчэ не ўмеюць. У гэтым кірунку мы многае робім. Напрыклад, у нас ёсць вельмі цікавая серыя «100 пытанняў пра Беларусь» — выданні навукова-папулярнага кірунку. І выкарыстанне QR-кодаў у іх дапамагае ажывіць кніжныя старонкі, каб маленькія чытачы сталі слухачамі ці гледачамі. Яны могуць пачуць галасы звяроў і птушак, а калі возьмуць кніжку пра беларускі фальклор, то паслухаць беларускую казку ў выкананні актёраў. Пры дапамозе QR-кодаў маленькі чытач можа паглядзець таксама, якую вопrotку насілі яго прабабуля ці працядзюля. Такім чынам, мы таксама спрабуем «падагрэць» цікавасць сучасных юных чытачоў да кнігі. А яшчэ ў невялічкае выданне не змесціш усё, што хочацца, таму гэта дазваляе працягнуць чытанне.

— Чаго, на вашу думку, не хапае беларускай літаратуры сёння?

— Шчыра кажучы, я не бачу, што ёй нечага не хапае. Літаратура — гэта творы і аўтары. У нас вельмі багатая, разнастайная літаратура, якая мае значныя дасягненні і ў жанры паэзіі, і ў жанры прозы. Калі гаварыць пра белетрыстыку, то ёсць аўтары, якія пішуць цікавую фантастыку, гістарычную літаратуру, дэтэктывы. У нас на гэты год, дарэчы, запланавана новая кніга серыі «Бібліятэка беларускай аповесці». У яе ўвойдуць такія аўтары, як Генадзь Аўласенка, Сяргей Белаар і Уладзімір Мажылоўскі. Калі збіралі па бібліятэках заказы на яе, баяліся, што не будзе запатрабаванай

і не зможам набраць тыраж, бо гэта ж не класікі, якіх больш за ўсё просяць бібліятэкі. Але ўсё атрымалася.

Іншая справа, што той, хто хоча, каб да яго сёння чытачы ставіліся гэтак жа, як у свой час ставіліся да Мележа, Шамякіна, Быкава, Караткевіча і іншых нашых класікаў, павінен не толькі ў сваім творчым багажы мець яркія творы, але яшчэ і сам быць яркай асобай. Шарагоўму чытачу павінна хацецца яго бачыць і слухаць, знаходзячы ў яго словах нешта вельмі важнае для сябе, што тычыцца самых розных аспектаў грамадскага, культурнага, духоўнага жыцця. Вось такіх яркіх асоб ніколі зашмат не бывае, і заўсёды хочацца, каб іх было больш. Гэта паўплывала б на раскрутку літаратуры, бо сама па сабе асоба з'яўляецца добрым піярам. Ніхто не ведаў, пра што новы раман Івана Шамякіна, але, калі ён з'яўляўся ў продажы, кнігу хацелі прачытаць ужо з-за імя.

— Вы ўжо 10 гадоў узначальваеце выдавецтва «Мастацкая літаратура», самі з'яўляецеся вядомым пісьменнікам... Ад чаго залежыць поспех аўтара? Ці магчыма стварыць беларускі бестселер?

— Наіўна думаць, што сёння для таго, каб з'явіліся яшчэ адна «Новая зямля», «Людзі на балоце» (можна назваць любы класічны твор), трэба зрабіць элементарную рэч — сесці найлепшым сучасным аўтарам і напісаць. На жаль, так проста не атрымаецца. Каб твор меў важнае значэнне, патрэбна нейкая «хімічная рэакцыя», але ніхто дакладна не ведае, што трэба змяшаць і які кампанент сыграе сваю ролю ў поспеху кнігі. Я глыбока перакананы, што сучасная паэзія не горшая, чым паэзія XX стагоддзя. Але чаму сённяшнія паэты не такія папулярныя, як іх папярэднікі, цяжка адказаць адназначна. Таго ж Багдановіча мы выдалі двойчы, прычым перавыдалі па просьбе «Белкнігі», бо зборнік быў вельмі запатрабаваны. Таму нельга сказаць, што паэзія не цікавая сучаснаму чытачу: у прыватнасці, лірыка Міхася Стральцова, Яўгеніі Янішчыц... Чаму сёння чытач аддае перавагу класіцы? Відаць, таму, што само слова «класіка» з'яўляецца сінонімам высокай якасці.

Наконт вашага пытання пра поспех магу прывесці такі прыклад. Як чытач яшчэ школьнікам я захапіў той час, калі неверагодна папулярнымі былі паэты Андрэй Вазнясенскі, Яўген Еўтушэнка і Роберт Раджэственскі. І ў той жа час выходзілі паэтычныя кнігі Юрыя Кузняцова, пра якога я — ды каб жа адзін я — увогуле нічога не чуў. І толькі ў канцы 80-х адкрыў яго для сябе як аднаго з найлепшых рускіх паэтаў, надзвычай глыбокага і арыгінальнага. Ці можна яго працу ў літаратуры назваць паспяховай? Безумоўна. Гучнай? Не, вядома. Прынамсі, у параўнанні са славай таго ж Вазнясенскага, якому ён, наколькі я ведаю, зусім не зайдросціў. Таму поспех бывае розным, і залежыць ён у тым ліку і ад таго, якім ты яго сабе ўяўляеш.

Не люблю ўжываць слова «бестселер», бо яно нічога не гаворыць пра якасць, значыць толькі, што кніга добра раскупляецца. Але добра прадавацца можа і абсалютная графаманія, калі як след яе разрэкламаваць. А можа быць наадварт: кніга выходзіць невялікім тыражом, доўга прадаецца, але пасля смерці аўтара творы, якія склалі яе, становяцца агульнапрызнай класікай. У якасці прыкладу можна прывесці Стэндаля, далёка не самага папулярнага аўтара пры жыцці.

— А калі б вас папрасілі даць параду, што пачытаць з сучаснай беларускай літаратуры...

— Я б параіў звярнуцца ў першую чаргу да тых кніг, якія сталі лаўрэатамі нашай Нацыянальнай літаратурнай прэміі. Яна сапраўды адлюстроўвае той стан, у якім знаходзіцца літаратура цяпер. На маю думку, беларуская літаратура арыгінальная і сапраўды заслугоўвае ўвагі сучаснага чытача. А яшчэ... Літаратура чытаецца як розумам, так і сэрцам. Вельмі добра, калі і розум, і сэрца аднолькава рэагуюць на той ці іншы твор. Але бывае па-рознаму... Я належу да тых чытачоў, для каго вельмі важны стыль, уменне аўтара арыгінальна пабудаваць фразу, якая можа стаць афарызмам, прыдумаць цікавы дыялог, праз які выразна бачны характары герояў. І калі заўважаю, што творца не працуе над стылем, які б інтрыгоўны сюжэт у яго ні быў, мяне гэта хутчэй за ўсё не зачэпіць. А калі стыль цікавы, а ў творы, здаецца, нічога такога не адбываецца, буду чытаць з задавальненнем. Таму наўрад ці варта прымаць мае густыя нейкі прыклады. Для мяне ўзоры стылю — Міхась Стральцоў (як паэзія, так і проза), навелістыка Вячаслава Адамчыка, якога з задавальненнем перачытваю па вечарах. Таксама люблю Івана Пташнікава. Але гэта не значыць, што камусьці спадабаецца тое, што і мне.

Ірына ПРЫМАК

Светлы колер ценю

Адзіную сваю паэтычную кнігу назваў проста — «Жыццё». Тады я, працуючы на Рэспубліканскім радыё, рыхтуючы перадачу па ёй, нібыта і папракнуў аўтара: «Надта ж неяк нечакана ды і прازیчна. Можна было б і даўжэй, але больш паэтычна». Ён не пакрыўдзіўся. Быў не з крыўдлівых. Не надта быў і пешчаны чыёйсьці пахвалою, якую любяць людзі творчыя. «А што тут думаць, — сказаў крыху пазней, — я пішу жыццё, і думкі мае хай чытач шукае ў маіх вершах, а не ў іх назвах».

Сказаў так ці прыкладна так. А потым мы ўжо разам з ім нават пасмяяліся з тых, хто назвы сваіх кніг шукае ў слоўніках. Ён ведаў такіх, я ведаў таксама. Дый і сам некалі грашыў гэтым. Надта ж хацелася «стрэльніцу» на вокладцы тым самым выключным і нечаканым словам. А сёння перакананы: ніякая назва не выратуе тое, чаго ў цябе няма. Ды і яна павінна сама вынікаць з таго, што пішаш. А гаворку гэтым разам вяду пра аднаго з нястомных працаўнікоў нашай літаратуры, пра якіх зусім неахвотна пісалі і пры іх жыцці, і рэдка згадваюць сёння, калі яны ў спісе адсутных. Цяпер яму, Міхасю Парахневічу, споўнілася 6 дзесяцігоддзяў.

Нарадзіўся 20 жніўня 1934 года ў вёсцы Мінкавічы Старадарожскага раёна ў сялянскай сям'і. У 1944 годзе пайшоў у родную Мінкавіцкую школу. Пасля яе — адразу ў Мінск, дзе скончыў школу фабрычна-заводскага навучання. Атрымаў спецыяльнасць электрыка. Працаваў у трэсце «Аўтапрамбуд». Але перш, чым пасмакаваць прафесійнага хлеба (во як дзіўна!), адчуў сябе паэтам.

Першы яго верш «Голас выбаршчыка» з'явіўся ў 12 нумары часопіса «Бярозка» ў 1950 годзе. А ў 1952-м яго творы друкаваліся ўжо ў газеце «Чырвоная змена». А яшчэ праз год іх змясціў нават часопіс «Польмя». А тым часам прыспела вайсковая павестка. На тры гады расцягнулася яго служба ў Савецкай Арміі. Армейскія будні не зусім зручныя для паэзіі, але не адкладваў убок сваё паэтычнае піры. Вершы час ад часу з'яўляліся і ў «Чырвонай змене».

Вайсковыя сябры ведалі пра яго захапленне паэзіяй і часта прасілі пачытаць нешта з напісанага, бо здавалася, што іх таварыш па службе не забывае ў сваіх радках і пра іх. Таму даводзіцца браць на сябе яшчэ адзін клопат — быць самому сабе і перакладчыкам. Але хіба перакладзеш тое, што адважваўся прачытаць сваім землякам у вольную ад службы хвіліну? Толькі землякі-беларусы могуць зразумець востра гэта:

*Адцвілі верасы,
Адгарэлі брусніцы на ўзлессі,
А, здаецца, учора
Бялеў па-над Пціччу твой сад.
І плывуць, і плывуць
Дарагія мясіны Палесся,
Мне лісцём залатым
Засыпае шляхі лістапад.
Ты і мара мая,
І трывога ў цяплушцы-вагоне,
Ты са мною сядзіш
Сярод юных салдат-навічкоў,
І няе пра цябе,
Заліваецца тульскі гармонік,
Пра каханне гаворыць,
Што вернецца хутка ізноў.*

Хіба гэтае лірычнае прызнанне не ўсхваляе маладога салдата?! Такое не грэх даслаць і ў сваім трапяткім лісце каханай дзяўчыне. У сваёй паэтычнай кнізе, падымаючы яе на тры раздзелы, адзін з іх — «Сэрца салдата» — М. Парахневіч прысвяціў армейскай тэматыцы, уключыўшы ў яго свой паэтычны армейскі дзённік. Скажам шчыра, выглядае ён у зборніку па-вучнёўску бездапаможна

Міхась Парахневіч.

і патрабуе добрай рэдактарскай рукі, як і шмат чаго іншага на старонках побач. У 1972 годзе, калі выйшла з друку кніга «Жыццё», равеснікі паэта, ды і нават маладзейшыя ад іх, паспелі здзівіць чытача ўжо сапраўднымі ўзорамі лірыкі. Гэта быў час, калі паэзія, аперэдажваючы той жа спорт, заваёўвала цэлыя вялікія стадыёны. І трэба прызнаць, што назва «Жыццё» не апраўдвала сябе ў самой кнізе. Гэта зразумеў і сам аўтар, які надта добра ведаў тое пасляваеннае жыццё, асабліва што тычылася вёскі, бо сам жыў гэтым жыццём з першых сваіх гадоў. А даросласць там пачыналася не з дзіцячых цацак, а з важнага сялянскага начыння: з плуга і сякеры, з касы і рыдлёўкі, з пастухоўства ды ратаіства. Само жыццё і падказала Міхасю Парахневічу, што творча адкрываць і сцвярджаць сябе яму неабходна менавіта ў прозе. Там поле пошуку значна шырэйшае, зусім іншыя магчымасці.

Што тычыцца паэзіі, да яе звярнуўся хутчэй не без удзелу свайго старэйшага аднавяскоўца, вядомага паэта Янкі Непачаловіча. Аднойчы нечакана запытаўся ў мяне, ці чытаў яго. Сказаў, што не толькі ведаў творы, але і быў знаёмы. Не памятаю, з якой нагоды, наведваўся аднойчы на кватэру да Анатоля Вялюгіна. Там і сустрэў Івана Данілавіча, які тварам сваім нават быў у нечым падобны да гаспадара. Вельмі светлы і адкрыты, з глыбокім і праніклівым позіркам, усмешлівы. Добра памятаю і як знаёмліся. Каб не падумаў, што хлушу, працітаваў па памяці яго радкі, якія і сёння не сцерліся з маёй памяці:

*З базару людзі валяць валам.
Хто мёд нясе, а хто — касу.
А я — не многа і не мала —
Дзве сотні прымавак нясу.*

Яму тое спадабалася. А далей, пад чарку ды жарт, размова паэтычная пайшла і надта весела. Больш, на жаль, не сустракаліся. Потым літаратурны люд скалыхнула вестка пра тое, як раптоўна, трагічна і недарэчна ён загінуў. Куля, якая ўсю вайну адсочвала партызанскага сувязнога, дагнала ў мірны час. І стрэл у спіну па-здраніцку прагучаў аднойчы ў ліпеньскай начы. Шмат усялякіх чутак хадзіла потым вакол гэтага.

Згадвалі тое і мы ў нашай размове з Парахневічам. Тут я і даведаўся, што паэт даводзіцца яму родным дзядзькам. Далей было зразумела, што дзядзькаў уплыў на творчасць самога Міхася, вядома ж, адчуваўся. Ёсць у кнізе «Жыццё» і верш «Прычлены паром», прысвечаны памяці Янкі Непачаловіча. Што тычыцца Непачаловіча, дык яму і надта спрыяла шчырае сяброўства з Анатолем Вялюгіным, а гэта значыць, і адчувальная падтрымка «адмірала паэзіі». У Міхася Парахневіча ж ніякай падтрымкі, нават з боку дзядзькі, не было. А яна яму не пашкодзіла б.

Свой паэтычны зборнік усё ж апярэдзіў кнігай прозы «Грыбны дождж» (1969). І той, хто раней быў знаёмы з яго вершамі, мог заўважыць, як адчувальна адрозніваецца прازیк Парахневіч ад Парахневіча-паэта, дзесьці сузіральнага, часта невыразнага ў радку, прыблізнага ў малюнку і слове. Празікам-пачаткоўцам часта вельмі шкодзіць апісальніцтва, прыблізная дэталізацыя, няўменне карыстацца дыялогам ды і тое ж павярхоўнае веданне самога жыцця. Міхасю Парахневічу ўдалося ўсяго гэтага пазбегнуць. Як здаецца мне, гэтаму дапамагала тое самае добрае веданне жыцця, частая сустрэчы з людзьмі і тыя здагадлівасць ці дапытлівасць, якія ўласцівы чалавеку, калі ён не абьякавы да ўсяго і ўсіх, з кім і з чым сустракаецца ў жыцці.

Жыццю чалавека вучыць само жыццё. Акрамя ўсяго іншага, скончыў ён завочна філфак Белдзяржуніверсітэта, Вышэйшую партыйную школу пры ЦК КПСС у Маскве. А гэта для свайго часу — ого як многа! Значыць, думаў і пра кар'ернае рост, пра нейкія чыноўныя пасады. Але кар'ернае, як мне здаецца, было супрацьпаказана яму. Папрацаваўшы нейкі час інструктарам у аддзеле прапаганды і агітацыі ЦК КПБ, падаўся зноў на звычайную журналістскую працу ў «Вячэрні Мінск», ужо другім заходам.

Цяпер я зноў, як свайму даўняму знаёмаму, насіў яму новыя вершы. Ён іх ахвотна друкаваў, бо паэзію любіў. Пасада ў яго была — намеснік галоўнага рэдактара. А сам ён ужо стаў перакананым прازیкам, які неяк незаўважна выпрацаваў свой стыль мастацкага пераўасаблення жыццёвага матэрыялу, што адпавядаў яго ўласнаму характару. Чытачу нават імпаануе тое, як спаквалы прадзецца ніць аўтарскай задумы, як спачувальна, нават усхвалявана ён вядзе сваіх герояў ад сумнага, часам трагічнага, да амаль радасна-выратаўнага. І ўсё ў яго аповячэнні і апавяданнях нібыта падпарадкавана нейкаму ўнутранаму аўтарскаму суперажыванню, улагоджана самой інтанацыяй, без лішняга перанпружання ды і так званана маралізатарства.

Да прозы сваёй Міхась Парахневіч падступаў праз тую ж журналістыку. У біяграфіі яго была і праца ў райгазетах: Старадарожскай, Парыцкай, нават у Ерменгаўскай раёнцы Цалінаградскай вобласці. Яго веданне жыцця і адсюль таксама, але ж часам і нейкія непрыхаваны элемент рэпартажнасці. Гэта менш заўважна ў кароткіх апавяданнях-абразках. Я з прыемнасцю перачытваў яго разважлівыя згадкі пра будзённую працу ў ролі работніка ЦК, дзе роздумна і па-мастацку распавядае пра ўзаемадзейненні з рознымі людзьмі. І добра, што тое, над чым задумваецца сам пісьменнік, змушае задумацца і чытача.

Адно са сваіх прازیчных кніг ён назваў «Белыя цені бязроз». Змест яе склалі тры аповесці, апавяданні і проста кароткія лірычныя занатоўкі. У іх найбольш ярка акрэсліўся талент

Парахневіча-празіка. Тут вельмі адчувальнае і яго ўменне будаваць сюжэт, добрае веданне сялянскага побыту і сама прастора часу, у якім жывуць яго героі. Аналізуем іх характары і бачым зусім не падобныя абліччы. Вось і ў аповесці «Ачышчэнне» праз добра прадуманы маральны чыснец аўтара праходзіць не толькі галоўная герайня Дар'я, але і іншыя два персанажы — Косця і Жора.

Мастацкія сродкі пры гэтым М. Парахневіч бярэ зусім не з паэтычнага арсеналу, а выходзячы з саміх абставін, у якіх трапляюць дзеючыя асобы. Той жа Жора, які, здавалася б, незваротна заграў у жыццёвай неразбярыве, цяжкавата выбіраецца з безвыходу праз наступную дэталю. Яго машына сярод ночы засела надзейна ў гразі бездарожжа, і яе выратаўнае выпадкова самазвал: «Вяроўкі нацягнуліся, нібы струны, гатовыя вось-вось лопнуць, гэтага са страхам кожнае імгненне чакаў Жора, але яны вытрымлівалі, і машына, цяжка выбіраючыся з гразі, пасунулася ўслед за самазвалам. Жора сігналіў — доўжыць цягнуць». Пра само «ачышчэнне» мы здагадваемся яшчэ раней, а дэталю спатрэбілася толькі для падмацавання ды пераканання. І нічога лішняга ў гэтым мне не бачыцца.

Міхась Парахневіч вельмі ўважлівы да людскіх лёсаў. Але асабліва кранае аўтарскае ўвага да лёсу жанчыны. Пра яе, жанчыну, пісаў з асаблівай працуласцю, нават з нейкай адчувальнай далікатнасцю, так, як магчыма пісаць хіба што пра сваю ўласную маці. Тое, што выпала на лёс Маланкі, герайні аповесці «Доля-долечка», рэдка каго абмінула з вясковых жанчын пасляваеннага часу.

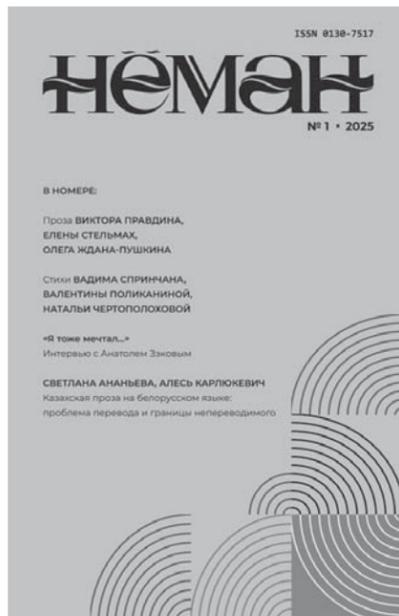
Адрознівае ў памяці паўстае шмат падобных прыкладаў свайго, вясковага. Нават прыгадак усяго таго, што выпала на долю Маланкі, хопіць, каб нізка пакланіцца ды ўклічыць перад ёю. Не сама ж сябе прыдумала даўня прымаўка: «Адна бяда не ходзіць, а цягне за сабою бяду другую». Так і ў геіраіні М. Парахневіча. Адно цягнула за сабой непараўнае іншае. Была радасць у жанчыны — адзіны сын, народжаны невядома ад каго. Сама ведала, ад каго. Правяла служыць у войска. А неўзабаве прыходзіць тэлеграма: трагічна загінуў на вучэннях... Дзіўна, але пасля ўсяго гэтага жанчына не страціла сваёй дабрыйні, якой шмат было ў яе сэрцы, і не шкадуе яе нават тым, хто калісьці крыўдзіў. Дабрыня і павінна перамагаць і ратаваць чалавека. І тут я не дазволіў сабе пагадзіцца з аўтарам нататкі ў бібліяграфічным слоўніку, дзе напісана: «...імкненне да займальнасці, жывапіснасці твораў часам прыводзіць пісьменніка да мастацкіх страт». Тое, што я перачытваў у згаданай кнізе, чытанне зусім не займальнае. Хутчэй за ўсё, гэта чытанне надта не простае, сумнае. Думаю, той, хто яшчэ памятае жыццё пасляваеннай вёскі, хто сам быў сведкам таго часу, пагодзіцца са мной.

Здзіўляе ў яго прозе хіба толькі адно: чаму так неахвотна ён, хто пачынаў як паэт, звяртаецца да пейзажнай падфарбоўкі сваіх твораў. Нават у даўгаватай дарозе праз вясновы лес абыходзіцца толькі адным словам: «Пахла набухлымі пупышкамі бяроз, перапрэлым лісцем і маладою травой, што зялёнымі грыўкамі сям-там выбівалася ўзбоч глыбокіх каляін». І гэта ў тым апавяданні, якое дало назву кнізе, «Белыя цені бязроз». Але ж сама назва паэтычная. Мастак, што афармляў яе, даў гэтым ценам не белай, а чорнай фарбы. А ў ценяў, як мы ведаем, няма колеру. Не кідаюць белага ценю і бярозы. Але ценявыя адбіткі жыццёвых колераў бываюць і святлейшыя, і цямнейшыя. Ён быў прыхільнікам усяго светлага. І гэта адбілася на яго жыццесцвярджалых творах, чым яны і цікавыя для нас.

Казімір КАМЕЙША

Па слядах мінулага

Студзенскі нумар часопіса «Неман» вяртае ў мінулае, дзе разгортваюцца цікавыя гістарычныя падзеі, якія паўплывалі не толькі на жыццё канкрэтнага чалавека ці народа, але і на ўвесь свет. Праз паэзію і прозу аўтары спрабуюць перадаць атмосферу тых часоў, калі ўстанаўлівалася савецкая ўлада, ішла Вялікая Айчынная вайна, мянялася карта свету... Письменнікі выкарыстоўваюць розныя сродкі для паглыблення ў эпоху яркіх падзей, а як атрымалася — ацэніць чытач.

Раман-версія Віктара Праўдзіна «Непераможны злом» (пераклад з беларускай Пятра Жаўняровіча) расказвае пра цікавыя пераплаценні лёсу, дзе гарачая вера спрабуе пасябраваць з рацыянальным атэізмам, дзе імкненне атрымаць карысць ідзе побач са служэннем народу і дзяржаве. На дварэ 1919 год — час устанаўлення новай улады і новых парадкаў. Першая сусветная вайна пакінула разбурэнні і нестабільнасць у свеце, на тэрыторыі былой Расійскай імперыі шырокім крокам ідзе рэвалюцыя, якая цалкам змяніла будучыню краіны і народа. У час ваенных дзеянняў, грамадскіх ваганняў паміж былым і новым, усеагульнай няўпэўненасці і страху заўсёды знойдуцца людзі, якія атрымліваюць ад гэтага карысць у выглядзе лепшага сацыяльнага статусу, багацця і іншых даброт. Такім чалавекам з'яўляецца галоўны герой рамана Мікалай Ляскоўскі. Малады, поўны энергіі чалавек калісьці быў удзельнікам банды налётыкаў, аднак хутка зразумеў, што такім чынам дабрабыт і падтрымка ад дзяржавы не дасягнуць. Ён прагматычна ацаніў большавіцкую рыторыку, своечасова заўважыў тэндэнцыю да перамен і далучыўся да «чырвоных».

Сапраўдным дыямантам нумара з'яўляецца публікацыя палемічнай перапіскі Уладзіміра Караткевіча з крытыкам і навукоўцам Мікалаем Ласінскім, якую да 95-годдзя класіка падрыхтаваў Пётр Жаўняровіч у рубрыцы «Дакументы. Нататкі. Успаміны». Даследчыкі працягваюць шукаць невядомыя раней тэксты літаратара, адкрываючы новыя грані яго жыцця і творчасці. Гэтая перапіска — унікальная магчымасць пазнаёміцца не толькі з Караткевічам-письменнікам, але і з Караткевічам-публіцыстам.

Ляскоўскі хутка крочыў па кар'ернай лесвіцы і падчас апісаных у рамана падзей ужо быў старшынёй выканкама Дзісенскага павета. У яго атачэнні былі такія ж хітрыя і прагныя да ўлады і грошай. Письменнік добра апісаў тое грамадства, дзе няма даверу і шчырасці, дзе кожны клопоціцца толькі пра свой дабрабыт. Ад такіх ва ўладзе пакутуюць усе простыя людзі, якія не могуць даць нічога, акрамя сваёй сумленнай працы.

Віктар Праўдзін паказвае сітуацыю, калі палітычныя змены нясуць не толькі росквіт і дабрабыт, але і класавую няроўнасць, несправядлівасць і злачынствы. Раман нельга назваць антыкамуністычным, хоць прадстаўнікі большавіцкай улады тут — былыя парашальнікі закону. Аўтар паказвае горкую супярэчлівасць жыцця, дзе дабро і зло жывуць побач і часам нельга адрозніць адно ад другога. Хуткія змены ў чалавечым жыцці робяць былых сяброў ворагамі ці, наадварот, аднадумцамі і паплечнікамі ў барацьбе за справядлівасць. Раман прываблівае

глыбокім псіхалагізмам і міжасабовымі інтрыгамі, якія разгортваюцца ў атмасферы палітычнага хаосу.

Тэму станаўлення новага парадку і спробы людзей прыстасавацца працягвае Алена Стэльмах у апавесці «Дзень міру надыздзе», прысвечанай стрычнаму дзеду письменніцы Уладзіміру Сантаровічу, які загінуў 11 верасня 1943 года пад Ленінградам. Галоўнымі героямі з'яўляюцца члены сям'і Сантаровічаў — бацька Фама, маці Антаніна і дзевяць дзяцей, малодшым з якіх быў Валодзька. Пачатак апавесці пераносіць чытачоў у далёкае мінулае, дзе вясковае жыццё вірвала на поўную моц. Усе жыхары былі вялікай сям'ёй, дапамагалі адно аднаму і не чакалі падзякі. Здаўна яны працавалі на пана і не ведалі іншага жыцця. Аднак у адзін дзень усё змянілася. Савецкая ўлада прынесла новыя парадкі, большасць з якіх людзям спадабалася. Напрыклад, школа, дзе вучыліся і хлопчыкі, і дзяўчынкі, калгас, які даў магчымасць простым людзям атрымаць прафесію, пайсці вучыцца і працаваць дзеля агульнай справы. Але было і тое, што перашкаджала прасоўванню новага ладу жыцця, старажытнае і моцнае — вера ў Бога. Атэізм і жорстка адмова ад вечных сімвалаў палохалі людзей, з-за чаго недавер да савецкай улады захоўваўся доўгі час. Апавесць насычана цёплымі добрасуседскімі адносінамі, сямейнай падтрымкай і атмасферай народнага яднання. На прыкладзе адной сям'і письменніца паказвае становішча простых людзей у той час, надзеі і страхі жыхароў вёскі. Чакаем працяг твора, каб бліжэй пазнаёміцца з галоўнымі персанажамі, іх няпростым лёсам...

Паэзія студзенскага нумара працягнута настальгічным настроём. Вадзім Спрычан у пошуках праўды звяртаецца да вечнасці космасу. Зоркі — найлепшыя дарадцы ў цяжкіх абставінах, падчас экзістенцыяльнага крызісу, калі сэрца разрываецца трывогі і сумненні. Мяккія лірычныя пейзажы паэта дапамагаюць супакоіцца і прыйсці да гармоніі з сабой і светам. Письменнік закранае тэму кахання, сям'і, звяртаецца да рэлігійных матываў і вечных пытанняў светабудовы. Настальгічныя ноткі надаюць творчасці Вадзіма Спрычана лёгкага суму.

*Сматры на зоркі, вачыма веры
В духовный космос, в родные сферы.
В земной надежде, и самой малой,
Живу, тоскую по идеалу.
И голос чистой глубинной боли,
И свет нетленной святой любви
Мне помогают пройти дорогу
От сердца к сердцу, от сердца к Богу.*

Цёплымі ўспамінамі напоўнена паэзія Валянціны Паліканінай. Перад вачыма паўстаюць родныя краявіды, бацькоўскі дом, дзе цябе заўсёды рады бачыць,

пяшчотныя матуліны абдымкі. Паэтэса паглыбляе чытача ў тую атмасферу, дзе звычайна фарміруюцца агульначалавечыя і ўласныя каштоўнасці, дзе дзеці пачынаюць разумець розніцу паміж дабром і злом... Творчасць Валянціны Паліканінай — магчымасць вярнуцца ў дзяцінства, зноў убачыць бацькоў, сяброў і суседзяў, зноў паглядзець на свет як на неверагоднае дзіва.

*Над старым домом, разгоняя тучи,
Смеется солнце, ласки не тая.
Зовёт к обеду ладный дедов стульчик:
«Присаживайся, внученька моя!»
Весь прошлый мир
из добрых мыслей соткан.
Дух детства жив — предание старо.
И до сих пор родительские окна —
Как очи ближних с четырех сторон.*

Атмасферу зімовай казкі ў сваіх вершах стварае Наталля Чартапалохава. Вобраз чыстага бялюткага снегу — як сімвал ацалення ад балючых ран жыцця. Спакой і лёгкі сум у творчасці паэтэсы прымушаюць задумацца пра ўласныя і агульныя сэнсы, паглядзець на сваё жыццё збоку і не прапусціць галоўнае.

*Все сердечные нити натянув до предела,
Слушают небо и слышат...
И откликнуться словом,
и откликнуться делом,
Поднимаясь все выше.
И дышат до предела,
до разрыва аорты,
До накала, до боли...
Чтоб рождались у сердца
только высшие ноты,
Только Божия Воля!*

Алег Ждан-Пушкін у апавяданні «Час ідзе» на прыкладзе адной сям'і разважае пра ролю мінулага і яго ўплыў на асобу. Галоўныя героі — маці і яе дарослая дачка. Іх адносіны нельга назваць блізкімі і цёплымі. Няўдачы, што сустрэліся на жыццём шляху, зрабілі дачку халоднай і чэрствай. Яна трымала дыстанцыю з калегамі, з былымі сябрамі і нават з маці. Мінулае прынесла ў яе жыццё сум і адзіноцтва. У сорок гадоў у жанчыны былі толькі алкаголь і цішыня пустой кватэры. Маці вырашыла дапамагчы дачцэ, паспрабавала перапісаць яе мінулае, бо «...Хіба гэта ўзрост — сорок гадоў? Канешне, не ўзрост. Прычым тут гады? Узрост — гэта чарка гарэлка пасля працы, канапа перад тэлевізарам, глухое маўчанне ў доме кожны дзень». Ці атрымалася ў жанчыны змяніць ход падзей, можна даведацца ў студзенскім «Немане».

Сапраўдным дыямантам нумара з'яўляецца публікацыя палемічнай перапіскі Уладзіміра Караткевіча з крытыкам і навукоўцам Мікалаем Ласінскім, якую да 95-годдзя класіка падрыхтаваў Пётр Жаўняровіч у рубрыцы «Дакументы. Нататкі. Успаміны». Даследчыкі працягваюць шукаць невядомыя раней тэксты літаратара, адкрываючы новыя грані яго жыцця і творчасці. Гэтая перапіска — унікальная магчымасць пазнаёміцца не толькі з Караткевічам-письменнікам, але і з Караткевічам-публіцыстам. Матэрыял датычыцца непасрэдна часопіса «Неман» і апублікаванай у нумарах 6—8 за 1979 год апавесці «Дзікае паляванне караля Стаха» (у перакладзе на рускую мову Валянціны Шчадрыной). Гэтая публікацыя і падштурхнула Ласінскага напісаць у рэдакцыю. Мікалай Ласінскі — кандыдат гістарычных навук (1972), тэмай яго дысертацыі з'яўляецца рэвалюцыйны народны рух на тэрыторыі Беларусі 1870—1884 гг. Галоўны рэдактар часопіса Анатоль Кудравец перадаў зварот самому Уладзіміру Караткевічу.

Увазе чытачоў прапануюцца два лісты, адрасаваныя письменніку Мікалаем Ласінскім, і два адказы класіка. Спрэчка паміж крытыкам і літаратарам датычыцца недахопу перакладу,

гістарычных падзей, якія, на думку крытыка, не маглі адбывацца ў вызначаны перыяд, апісання побыту беларускай шляхты і сялянства тых часоў. Перапіска паміж навукоўцам і письменнікам дае падставу для разважанняў: ці можна ставіцца з усёй сур'езнасцю да мастацкага твора і рабіць яго прадметам аналізу гісторыкаў, географіў і іншых даследчыкаў? На думку Уладзіміра Караткевіча, гэта немагчыма, і тут нельга не пагадзіцца.

У рубрыцы «Час. Жыццё. Літаратура» — інтэрв'ю з Анатодем Экачэвым, падрыхтавана Наталля Касцючэнка да 70-годдзя письменніка. Прыхільнікам творчасці майстра будзе цікава пазнаёміцца з асабістым жыццём пісьменніка і яго творчым шляхам. Літаратурная біяграфія Анатоля Экача вельмі багатая: проза і паэзія, казкі для дзяцей і вострая сатыра, драматургія, крытыка і публіцыстыка. Матэрыял ахоплівае розныя сферы жыцця літаратара: школа і першыя крокі да кнігі, універсітэт і таленавітыя выкладчыкі, спробы пярэ і публікацыя вершаваных зборнікаў. Гэта не проста сухія біяграфічныя факты, якія можна знайсці ў кожным падручніку. Гэта гісторыя жыцця з вуснаў галоўнага героя, дзе ёсць месца каханню, марам, любові да родных мясцін, ёсць лёгкі сум і настальгія, шкадаванне аб няздзейсненым...

Працяг матэрыялу «Казахская проза на беларускай мове: праблемы перакладу і межы неперакладальнага» Алеся Карлюкевіча і Святланы Ананьёвай знаёміць чытачоў з гісторыяй і дасягненнямі беларуска-казахскага літаратурнага супрацоўніцтва. Напрыклад, да 175-годдзя вядомага казахскага паэта і філосафа Абая Кунанбаева і да 75-годдзя Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне быў прымеркаваны першы ў гісторыі супрацоўніцтва краін літаратурна-мастацкі альманах «Казахстан — Беларусь». Гэта важная падзея ў літаратурным жыцці абедзвюх дзяржаў, якая азнаменавала пачатак новай эпохі ў сферы літаратурнага супрацоўніцтва.

«Міжлітаратурны сувязі, што склаліся ў апошнія дзесяцігоддзі паміж Беларуссю і Казахстанам, — яркі прыклад для іншых краін. Літаратурны працэс Казахстана і Беларусі — паняцце шматслойнае, падобнае рацэ часу».

Рубрыка «Напрыканцы» змяшчае рэцэнзіі Віктара Ермаловіча на кнігу Міхася Пазнякова «Выход заўсёды ёсць, ці Лісты з мінулага» і Наталлі Касцючэнка на кнігу Тамары Кавальчук «Добрае сэрца». У зборнік Міхася Пазнякова ўваходзяць дзве апавесці, шаснаццаць апавяданняў і два дзісяткі эса. У апавесцях аўтар закранае тэму вайны і абароны Айчыны. «Прачытаўшы дзве апавесці Міхася Пазнякова «Выход заўсёды ёсць...» і «Ліст дамоў», мы бачым двух, на першы погляд, непадобных адзін на аднаго герояў, якія жывуць у розныя гістарычныя эпохі. Яны належаць да розных пакаленняў, паколькі іх раздзяляе значны праемежак часу — восемдзесят гадоў. І ўсё ж якія яны блізкія па духу! Яны любяць жыццё, аднак гатовыя ім ахвяраваць, каб абараніць Радзіму. Значыць, жывуць найлепшыя традыцыі нашага народа! Краіна, валодаючы такімі абаронцамі, мае права на гістарычную будучыню!»

Кніга Тамары Кавальчук «Добрае сэрца» арыентавана на дзяцей сярэдняга школьнага ўзросту. Простыя гісторыі і персанажы вучаць дзяцей дабраці і спагадзе. «...Ці магчымы ў гэтых гісторыях больш глыбокія і складаныя персанажы? Наўрад. Напэўна, такія героі проста не прыжывуцца ў гэтых лёгкіх і простых тэкстах і стануць толькі абцяжарваць іх аналіз няпростых і супярэчлівых чалавечых стасункаў, пасля чаго апавяданні могуць страціць даступнасць для ўспрымання і дзіцячую чароўнасць».

Лізавета КРУПНЯНЬКОВА

Годнае слова пра мастацкую публіцыстыку

Уанатацыі да манаграфіі вядомай літаратуразнаўцы, крытыка, кандыдата філалагічных навук, дацэнта Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы Аліны Сабуць «Наперад ісці чалавеку гуманнаму...»: беларуская мастацкая публіцыстыка XX—XXI стагоддзяў» пазначана, што ў выданні аналізуюцца публіцыстычныя творы класікаў беларускай літаратуры і пісьменнікаў больш позняга часу, нашых сучаснікаў: Я. Коласа, З. Верас, Я. Купалы, М. Гарэцкага, Цёткі, Л. Клейнбарта, А. Лойкі, Р. Барадзіліна, Д. Бічэль, М. Стральцова, Г. Тварановіч, Г. Пашкова, А. Адамовіч, У. Караткевіч і інш. У полі зроку аўтара і вядомыя прадстаўнікі замежнай эсэістыкі XX—XXI стст.: Поль Валеры, Ралан Барт, Вірджынія Вульф, Томас Ман, Жан Поль Сартр, Альбер Камю і інш.

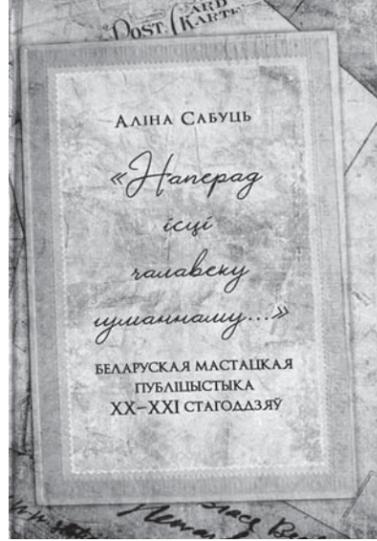
Даследчыца ставіла перад сабой задачу — шматграннае параўнальна-тыпалагічнае спасціжэнне спецыфікі беларускай мастацкай публіцыстыкі праз ідэйна-тэматычны і жанрава-стыльевы рэсурсны дыяпазон, а таксама праз пэўныя мадэлі і канцэпты публіцыстычнага мыслення. У досыць шырокім ракурсе агучваецца думка аб пераэманасці нацыянальнай мастацкай публіцыстыкі пазнейшай плеяды айчынных творцаў, аб прызнанні самадастатковасці беларускай мастацкай публіцыстыкі XX—XXI стст. у кантэксте сусветнага літаратурнага працэсу, што паглыбляе ўсведамленне аксіялагічнага аспекту нацыянальнай медыяпрасторы, дазваляе вылучыць спецыфіку беларускага мастацкага публіцыстычнага майстэрства ў сістэме міжкультурных камунікацый.

Светапоглядная канцэпцыя беларускай мастацкай публіцыстыкі XX—XXI стст. справядліва разглядаецца А. Э. Сабуць з улікам нацыянальнай спецыфікі ідэйна-эстэтычных асноў мастацкай творчасці. У першых двух раздзелах прадстаўлена навуковая метадалогія жанравай прыроды эсэ і нарыса як вядучых жанраў мастацкай публіцыстыкі (еўрапейскай і нацыянальнай). У трэцім і чацвёртым вызначаны жанрава-тэматычны сінтэтызм нацыянальнай мастацкай публіцыстыкі XX—XXI стст. як мадыфікаванай літаратурнай канструкцыі (эсэ-партрэт, эсэ-дзёнік, эсэ-замалёўка, эсэ-нарыс, эсэ-апавесць, раман-эсэ і інш.), прааналізаваны ідэйна-тэматычныя (аўтабіяграфічныя,

падарожныя, праблемныя, партрэтныя, літаратурна-крытычныя і інш.) рэсурсы эсэ і нарыса згаданага перыяду.

Важным па канцэптальнай значнасці і навізне матэрыялу з’яўляецца чацвёрты раздзел «Канцэпты і мадэлі як модусы публіцыстычнай мастацкасці», дзе абгрунтавана сістэматызаваны ключавыя нацыянальныя канцэпты (чалавек, дом/хата, дух/душа, мова, шлях, дарога, народ, праўда, край/радзіма і інш.) і мадэлі («чалавечы вымярэнне», «дарога-шлях» / «беларускі шлях», «радзіма / зямля / край», «малая радзіма», «краязнаўства»→«краізнаўства» (радзімазнаўства)→«Сусвет», «самасць» і інш.) як модусы публіцыстычнай мастацкай славаеснасці, якія ствараюць камунікатыўнае адзінства і выглядаюць асноватворнымі беларускай ментальнасці.

У заключным, пятым, раздзеле лагічна асэнсоўваецца паэтыка дыялогавага мадэля і рэсурсаў (пытальна-адказны ход, маналагічнасць, полілагічнасць, лірызацыя і філасофскі суб’ектыўзм), што шмат у чым дазваляе вызначыць спецыфіку культурнага кода беларускай мастацкай публіцыстыкі XX—XXI стст. Слушна падкрэслена, што публіцыстычны тэкст выступае ў якасці даволі прадукцыйнай формы ўсталявання дыялогавага адносінаў, наладжвання цеснага ўзаемадзеяння суб’екта творчасці з сацыякультурным кантэкстам, сістэмай інтэртэкстуальных праяў, рознаскіраваных і рознамаштабных стасункаў з навакольным светам. Даследчыца апеллюе да аўтарытэтнага філалага, мыслара

М. М. Бахціна, паводле меркавання якога грамадскае жыццё ўяўляе сабой адзіны вялікі дыялог, полісуб’ектнае шматгалоссе, поліфанію. У літаратуры, у нашым выпадку ў мастацкай публіцыстыцы, ствараецца таксама асабліва прастора ўзаемадзеяння, камунікатыўнасці, дыялогу — сэнсавая прастора адносін, якая становіцца светапогляднай перадумовай універсальнага дыялогу, спрыяе гуманізацыі і гуманітарызцыі духоўнага жыцця грамадства. Акрамя таго, камунікатыўна-дыялогава і палілогава стасункі закліканы прыносіць новыя сэнсавыя і змястоўныя адценні ў структурна-семантычнае ядро твора. У гэтай сувязі аўтар манаграфіі робіць слушную заўвагу, што беларуская мастацкая публіцыстыка акрэсленага перыяду прадстаўлена выразна сцвярдзальным аўтарскім «я» ў дыялогавага адносінах, што падкрэслівае важную для публіцыстычнага тэксту інтэрсуб’ектыўнасць і сведчыць пра камунікатыўнае ўзаемадзеянне суб’екта творчасці з разнастайнасцю кантэкстаў — гісторыка-культурным, філасофскім, сацыякультурным і г. д. Узаемадзеянне

суб’екта творчасці з аб’ектным светам становіцца вызначальным і факсавальным фактарам мастацкага светаўспрымання. У шматлікіх дыялогавага мадэлях, прадстаўленых у публіцыстычных тэкстах, адбываюцца інтэрыярызацыя і індывідуальнае прамаглэнне, пераасэнсаванне творчай асобай рэчаіснасці і стварэнне яе мастацкай мадэлі ў выніку ўнутранага асэнсавання, аўтарскай рэфлексіі.

На падставе праробленай працы Аліна Сабуць слушна сцвярджае: у беларускай мастацкай публіцыстыцы пераважаюць персанальныя тыпы-мадэлі мастацкага мыслення, што найпрост уплывае на фарміраванне аксіялагічна-светапогляднага статусу суб’екта, выпрацоўку ім уласнай каштоўнасці пазіцыі, якая пры пэўных акалічнасцях можа набыць якасць пэўнай мадэлі арганізацыі каштоўнасці-светапогляднай сістэмы грамадства, здольнай уплываць на маральна-духоўны статус асобы.

Матэрыял дадзенага выдання паддадзены аргументавана, лагічна і даступна, пэўным чынам актывізуе ацэначныя дыскусійныя погляды. У заслугу аўтару даследавання можна паставіць плённае выкарыстанне навуковых здабыткаў не толькі літаратуразнаўства, але і культуралогіі, што адпавядае сучасным навуковым патрабаванням да гуманітарных даследаванняў.

Практычная значнасць навуковага выдання відавочна ў магчымасці плённага выкарыстання атрыманых навукова-тэарэтычных высноў у літаратуразнаўчых даследаваннях, у практыцы выкладання літаратурных дысцыплін на філалагічных факультэтах ВНУ (творчыя партрэты многіх пісьменнікаў-публіцыстаў уключаны ў вучэбны тыпавыя праграмы па профільных дысцыплінах).

Дадзена праца носіць праблемны характар, мае пэўныя перспектывы далейшага вывучэння беларускай мастацкай публіцыстыкі XX—XXI стагоддзяў, яе рэцэпцыі ў сусветным кантэксте.
Валеры МАКСІМОВІЧ

Перасячэнне паралельных сусветаў

Аповесць Валянціны Быстрымовіч «Тупат мяккіх лапак» на першы погляд — звычайная жыццёвая гісторыя пра каханне і здраду, пра веру і бязвер’е, смех і грэх, разлік і пралік. Але гэта толькі на першы погляд. Удумлівы чытач знойдзе ў кнізе шмат цікавага і павучальнага, што, сапраўды, можна знайсці і адчуць толькі ў паўсядзённым нашым жыцці, якое, упэўнена, ні ў аднаго чалавека не бывае простым. На тое яно і жыццё.

Нельга сказаць, што аповесць Валянціны Быстрымовіч — жаночае чытво, неглыбокае і бяздумнае. Галоўная гераіня аповесці — Ніна — паўстае як жанчына ўдумлівая, разважлівая, з чыстай душой, схільная верыць людзям, таму што іх учынкі і думкі звярае з уласнымі перакананнямі. Тым цяжэй пераносіць яна расчараванні, якімі «ўзнагароджвае» яе лёс на працягу жыцця. Наіўная маладая дзяўчына закахалася ў Сашку, хлопца, якога ўбачыла ў сне. А калі аднойчы сустрэла падобнага, адразу вырашыла, што гэта наканавае. І яны абавязкова павінны ажаніцца. Выпрабаванні на жыццёвым сумесным шляху здаюцца часам неверагоднымі: страта першага дзіцяці, невытлумачальныя хваробы жанчыны, непрыемнасці на працы, матэрыяльны цяжкасці... Адкуль усё гэта? І калі маладая маці і жанчына, якая часта валіцца з ног ад стомы і бясконцых праблем, не мае часу задумацца над гэтым пытаннем, дык адказы з’яўляюцца самі. Яны не проста прыходзяць, а наваляюцца па начах нечым вялікім і калматым, тупаюць сваімі мяккімі лапамі так

моцна, што вытрымаць амаль немагчыма. Так, так, мае даражэнькія! Часам той, хто мякка сцеле, вельмі цвёрда спаць. Вось і Ніне было мулка з мужам, а потым і вельмі цвёрда, ды не толькі спаць, але жыць. Скажаце, што заўсёды ёсць выхад з такога становішча, з такіх адносін. Ды не заўсёды гэтымі выходамі можна скарыстацца ў жыцці. Як падняць адной дваіх дзяцей? Што скажуць людзі? Дзе жыць? А радня?..

Якраз, як аказалася, справа была ў радні Сашы, якая з першага погляду не палюбіла нявестку. За што? А за тое, што не такая, як яны: не падткавае ім, не ліслівец, не п’е на сямейных мерапрыемствах, не пляткарыць разам з мужавымі сёстрамі... І, галоўнае, яны ніяк не могуць яе перацягнуць на свой бок, пад сябе падстроіць. А Ніна, якая амаль заўсёды была адна, з усім спраўлялася, сямейнае жыццё ўдакоўвала і абсталёўвала як магла. Пакуль Саша піў, здраджваў ёй, бавіў час на рыбалцы і з кожным днём аддаляўся ад яе і дзяцей, рабіўся нязносна грубым. Непараўменне між мужам і жонкай узмацнялася, сваркі рабіліся штодзённымі. Людзі даўно прыкмецілі, што пасля вялікіх сварак праяўляецца сапраўдны характар чалавека. Так было і ў іх выпадку. Ніне было брыдка за яго паводзіны перад людзьмі. Але жанчына маўчала, часам рабіла выгляд, што гэта не яе муж, а чужы чалавек. А Поль Валеры сказаў: «Мудрая тая жанчына, у прысутнасці якой мужчына можа паводзіць сябе як апошні ідыёт і пры гэтым не адчуваць сябе недарэчна і нязручна».

Ды што з тае мудрасці, калі жыццё становіцца разбуральным? Ніна вырашыла кардынальна змяніць свой

лёс. Мне падалося, што гераіня аповесці Валянціны Быстрымовіч — сапраўдная беларуская жанчына (нешта падказвае, што гэта сама аўтарка!) — цярдлівая да апошняй мяккі. Успомніце Янку Купалу: «Я цярдлю, цярдлю, цярдлю, лапця скіну ды ўлуплю!» У пэўны момант спрацоўвала рэакцыя на той ці іншы ўчынак людзей, мужа, калег па працы і ў Ніны. Тады яна пераўтваралася ў д’ябла. Абуралася ў страшным гневе, але потым сябе вінаваціла за тое, што не стрымалася, лічыла, што пракляла сваю душу, так ёй было цяжка. Жанчына нават да варажбітак звярталася, на што тыя ёй казалі: «Навошта прыйшла? Ты і сама добра ўсё ведаеш, сама варажыць умееш!»

Сапраўды, Ніна валодала вельмі добрай інтуіцыяй, прадчуванне яе ніколі не падводзіла, нават смерць мужа прадракла. Жанчына разумела, што ўсё, што выходзіць з нашай падсвядомасці, вяртаецца да нас зноў і зноў, і вельмі ўважліва сачыла за сваімі думкамі. Тым не менш кожная з іх вярталася да яе бумерагам.

Мне падабаецца, што аповесць напісана проста мовай, чытаецца лёгка, як кажуць, за адзін прысест. Сюжэт інтрыгуе, павучае, а фінал зусім нечаканы. Падабаецца, што ўсе 60 глаў маюць мастацкія назвы, якія прыцягваюць, захапляюць і, што немалаважна, адпавядаюць зместу. Акрамя таго, аповесць насычана мяккай іроніяй і гумарам, без якіх гэтая сямейная жыццёвая гісторыя не выглядала б так праўдападобна.

Наўжо, падумалася мне пасля таго, як перагарнула апошнюю старонку аповесці, пасля двух клінічных смерцаў, а значыць, магчымасці займець два новыя жыцці, пачнецца чарговы этап яе жыцця? «Трэцяе жыццё» гераіні, у якім яна, нарэшце, будзе шчаслівай? Хоцацца працягу — а гэта найвышэйшая адзнака твора пісьменніка.

Людміла КЕБІЧ

Дзень і ноч я табою гатоў любаватца...

Анатоль ЗЭКАЎ

Прызнанне

І ў гэты дзень,
і ў дзень наступны,
і ў кожны дзень,
што будзе потым,
не будзь, як крэпасць,
непрыступнай —
лепі ахіні мяне пяшчотай,

шапні сасмяглае «каханы».
І кім бы я ні быў, мужчына,
аднак, табой зачараваны,
гатоў на любы учынак,

гатоў прайсці агонь з вадой
і трубы медныя,
каб потым
ты не спазналася з бядою
і не адчула адзіноты,

каб поруч мы былі заўсёды,
каб сэрцы поўніла каханне,
каб неўпрыкмет гады ляцелі,
як нашы першыя спатканні,

каб стала ўсё для нас магчымым —
хай ліўні ўсцяж
ці завірухі.
Калі са мною ты, Жанчына,
мая душа не знае скрухі.

Я ўсім бы жанчынам спатканні
прызначыў,
каб ім не было адзінотна,
і ўсім бы прызнаўся ў каханні,
зробіўшы для кожнае з іх што заўгодна.

Я мог бы, ды толькі ці стане
ішчлівай пры гэтым адна хоць жанчына?
Магу атуліць я каханнем
адну з іх,
а разам усіх — немагчыма.

Змітрок МАРОЗАЎ

Аляксандры, Марылі, Домны...
Сінь вачэй і пяшчота рук.
Беларусі маёй Мадонны,
Мовай вашаю я гавару.
Ночы цемрай вам вочы калолі.
Не хапала вам днём святла.
Ды ніколі ў жыццёвым полі
Вы не сеялі зерне зла.

Падраслі непрыкметна ўнукі.
Кожны ў хаце жаданы госць.

Я цалую бабулі рукі —
Пазірае мне ў твар маладосць.

Маладая, прыгожая, чулая,
Міласэрнасцю боскай спавітая,
Халадамі жыцця некранутая,
Для кахання і ішчасія адкрытая.

Трапяткая, у ласцы пяшчотная,
Ты чакаеш мяне пад рабінаю.
Я хачу, каб часінай маркотнаю
Ты была са мной побач адзіная.

Я страшуся згубіць цябе, родная.
Ды, калі нашы мары не збудуцца,
За цябе памалюся, лагодная,
За імгненні, што век не забудуцца.

Фёдар ГУРЫНОВІЧ

Рыме

Хоць наш юначы час прайшоў,
Чаромха зноў у белым дыме.
Старэем цела, а душой
Мы засталіся маладымі.

Таму адчуць мне зноўку дай
Той міг вясняны непаўторны:
Паводкі гром, грачыны грай
І жураўліныя валторны.

Зноў нагадай, як церусіў
Той вечар зорныя чародкі,
І блізка ты была зусім
У трапяткім святле чаромхі.

Яшчэ напамні мне цяпер,
Як поўнік плыў сваім кірункам,
Як наш светанак прамянеў
Цнатлівым першым пацалункам.

Хоць з той вясны прайшлі гады
І ўжо зіма на даляглядзе,
Ды будзе ў памяці заўжды
Цвісці чаромха ў палісадзе.

Зямля напаяняецца сокам
Адноўленым і маладым.

На полі, ля ўзгоркаў палогіх,
Як франты, паселі гракі.
Чаканне ўздымае трывогу...
А дожджык? Пабег на цянькі.

Дарогі памыў. На спатканне
Паклікаў маленькі прамень.
Вясна — адраджэнне, каханне.
З палёгкаю дышае дзень.

І водар цудоўны ў наветры —
Бадзёры, зусім малады.
Жыццёвых шляхоў кіламетры
З душэўнасцю лічаць гады.

Вясновы дзень

Вясновы дзень прыносіць мары
Маёй разбуджанай душы.
Вяртае думку на абшары,
Дзе час жыцця глядзіць з цішы.

Сачу за жаўруком, што ў небе
Пачаў світалны звонкі спеў.
І маю да яго патрэбу
Спытаць: адкуль ты прыляцеў?

І столькі ў гронах пекнаты,
Што не ўсміхнуцца немагчыма.
І ў ішчасці я — бо побач ты,
Мая каханая жанчына.

Віктар ШНІП

Я з табою сядзеў на пагорку,
Мы глядзелі ў нябёсны туман,
Каб убачыць, як першую зорку
Па-над намі запаліць кажан.
І мы чулі, як дыхаюць дрэвы,
Як шукаюць свой дом мурашы,
А ў садах салаўіныя спевы —
Хоць ты клятву крывёю пішы,
Што радней нас няма ў нас нікога.
Ды ніхто ў нас не піша крывёй.

Да пагорка сцяжына-дарога
Зарасла непатрэбнай травой.
Толькі я зноў іду да пагорка,
Каб глядзець у нябёсны туман,
Каб пабачыць, як першую зорку
Запаліць паспрабуе кажан...

Рагнед МАЛАХОЎСКИ

У праменні зорнай цішыні
Нарач засяроджана маўчыць.
І, забыўшы стомленыя дні,
Любая заснула на плячы.

У імгненнях мройна-залатых
Сам анёл цябе мне паказаў.
Захмялеў я ад вачэй жывых,
Захмялеў, таму што пакахаў.

На арэлях золкіх туманоў
Нашы душы гушчаліся ў снах,
І пачуці палымнелі зноў,
І акорды музыкі ў вятрах...

Нарач па-ранейшаму маўчыць,
І, здаецца, што за спінай крылы.
Любая заснула на плячы —
Я ішчлівы.

Мо з тых краёў, дзе край азёрны,
Палац відзён з крутой гары,
Дзе рэха з ветрам на прасторы
Гуляе па маім двары?

І гэтай раніцай праменнай
Пад спеў вясны і жаўрука
Гляджу на поле задумна.
І піша верш мая рука.

Вясновы дзень цяплом лагодным
Сагрэе сэрца, пабяжыць.
Малюнкам дзіўным горад родны
Узнік з разбуджанай душы.

Аднаўленне

Прысела сонейка ў далоні,
Душы кранаючы струну.
Прырода, што была ў палоне,
Павекі ўскінула ад сну.

Вясна гарэзліва смяецца,
Губляе рэха ля ракі.
Вясёлай песняй адгукнецца
З галінкі, дзе сядзяць іпакі.

Лунае бусел у нябёсах,
Вітае родны свой куток.

Генрых ТАРАСЕВІЧ

Мужчынскі род чакае гэты дзень
Заўсёды з асаблівым хваляваннем.
Нясе імэт ён радасных надзей
На моцнае нязгаснае каханне.

І ў свята сакавіцкае жанчын
Усе мужчыны крышачку паэты...
Напэўна ў тым цяпер яго пачын,
Каб пекны пол пяшчотай быў сагрэты.

Віктар САБАЛЕЎСКИ

Не глядзі...

Не глядзі на мяне так пяшчотна —
Я ў пяшчоце тваёй утаплюся.
Позірк любых вачэй мімалётны —
Прыгажосць ці не ўсёй Беларусі.

Не глядзі на мяне без усмешкі —
Больш ніхто так не ўмее смяяцца.
Дзень і ноч я табою, пацешнай,
Быццам сонцам, гатоў любаватца.

Не глядзі на мяне. Я п'янею.
Твае вочы — каханя цяпляца.
Твае вочы маніць не умеюць,
Так баюся я ў іх утапіцца.

Леанід КРЫВАНОС

Прабач за ўсё

Адной табе, нікому болей,
Прынес я імаг турбот і болю.
Бо рос звычайным шалапутам
І вулічным спавіты спрутам.
Ты без узросту — красатуля.
Прабач за ўсё, мая матуля.

Адной табе, нікому болей,
Я лёсам стаў, жыццёвай доляй.
І мала надаваў увагі,
Твае ігнараваў заўвагі,
Была ці не была прычына.
Прабач за ўсё, мая жанчына.

Адной табе, нікому болей,
Няўмысна здарзіў з ветрам волі.
Былога ж успамінаў хвалі
Ў жыцці так часам нахлыналі!
Знаёмства, першае спатканне...
Прабач за ўсё, міраж кахання.

Адной табе, нікому болей,
Удзячны кожны, хто мужчына.
Прабач, прабач за ўсе пакуты,
О, непаўторная жанчына!

Людміла КРУГЛІК

Надыход вясны

Схавайся за хмаркамі ранак —
І кроплі дажджу ўздоўж акна,
А ў небе з-пад шэрых фіранак
Ужо выглядае вясна.

Яна, як заўжды, крок за крокам
Змяняе цяплом халады.

Хвілінку ішчасія дорыць лёсу,
Душэўнага цяпла глыток...

Прырода, што была ў палоне
Павекі ўскінула ад сну...
Прысела сонейка ў далоні,
Каб у жыцці знайсці вясну.

Перазагрузка

Знаёмы шлях. Перазагрузка
Дзяцінства водарам кране...
Іду між траў па сцежцы вузкай,
Ад тых гадоў знаёмай мне.

Сыходзіць дзень, і майскі вечар
Свае запальвае агні.
Цалуе вусны цяплы вецер
Духмяным водарам вясны.

Паволі час мне здыме стому
І сцішыць боль сваёй рукой...
На тры гадзіны... зноў я дома
І развіталася з тугой.

Перазагрузкі час — імгненне.
І дзе той клопат, мітусня,
Калі ў пачуццях адраджэнне,
А ў сэрца сходзіць дабрыва.

Марыя ЛЯШУК

Пад сузор'ем Кахання

Апавяданне

У стылі рэтра

Кіпа фатаграфій у руках сябра Венькі стракацела рознымі колерамі. І толькі Уладзімір паспрабаваў узяць іх, як яны нечакана выслізнулі і рассыпаліся па падлозе, а адна апынулася ў самым куце пакоя, у шчыліне паміж ліштвай і сцяной. Уладзімір спрабаваў акуратна дастаць фота, каб выпадкова не парваць. Зірнуўшы, хлопец застыў у здзіўленні: на яго блакітнымі бяздоннымі вачамі глядзела юнае чароўнае стварэнне. Залатыя кудзёркі падкрэслівалі прыгажосць цудоўнага тварыка.

— Суседка мая, — хітра падміргнуўшы Уладзіміру, агучыў сябар адказ на яго няное пытанне. — Многія заглядаюцца на яе ўжо цяпер. А яна толькі ў васьмым класе вучыцца. Даводзіць хлопцаў да вар'яцтва.

— Напэўна, я таксама вар'яцею. Але, калі ласка, дай адрас гэтай дзяўчыны, — прасіў неўзабаве Валодзя свайго сябра, які тады наўрад ці меркаваў, што мае справу з пачаткам дзіўнай гісторыі.

«Светач майго жыцця»

І паляцелі лісты з вялікага сталічнага горада адной з заходніх рэспублік Саюза ў невялікае, але вельмі ўтульнае і самабытнае палескае мястэчка. Ішлі таксама лісты па такім жа адрасе з Далёкага Усходу. Толькі на Захадзе вучыўся ў ваенным вучылішчы Уладзімір, а на Далёкім Усходзе нёс тэрміновую службу Раман.

Лізанька адказвала абодвум: Раману, бо абяцала пісаць, калі ён сыходзіў у войска, Уладзіміру — з ветлівасці. Потым, стаючы, выявіла непадробную цікавасць да яго пасланняў: вельмі шчыра расказваў ён пра сваю вучобу, пра родны горад, сяброў. Праз год перапіскі даслаў сваю фатаграфію. Высокі, чорнавалосы, разумны погляд карых вачэй. Ліза заглядзлася і не заўважыла, як падышла мама, праз плячо зірнула на фота і прамовіла: «Відаць, сур'ёзны хлопец! І сімпатычны!» І тут Ліза пралапатала: «Ён хоча прыехаць разам з нашым суседам Венькам на іх канікулы. Але я нічога не абяцала. Думаю, не трэба. Я ж Ромку чакаю». І тут жа ў думках задалася пытаннем: «А ці чакаю я яго на самай справе?» «Пішы, няхай прыязджае. Гэта ж ні да чаго не абавязвае. А там паглядзім».

І аднойчы зімовым сонечным і марозным днём у дзверы іх кватэры пазванілі. На парозе стаяў высокі станісты курсант ваеннага вучылішча. А за ім відаць быў усмешлівы твар Венькі.

— Ну, вы тут сустракайце госця, ча-стуйце яго. А я да сябе, пасля на начлег забяру.

Увесь тыдзень Валодзя правёў як у чароўным сне. Кожны дзень з Лізай яны былі разам. Яна знаёміла яго са сваім горадам. І ён улюбляўся ў яго ўсё больш і больш, нават не думаючы тады, што праз некалькі дзясяткаў гадоў вернецца сюды ўжо ўсёй сваёй сям'ёй, назаўсёды. А ў тыя шчаслівыя дні юнацтва зразумеў, што толькі з Лізай гатовы звязаць свой лёс. Толькі яна адна ў яго сэрцы на ўсё жыццё.

За некалькі дзён да ад'езду Валодзя вырашыў паразмаўляць з бацькамі Лізы. Ён распавёў ім аб сваіх шчырых

пачуццях да іх дачкі, аб сур'ёзным намеры стварыць з ёй сям'ю. Так, яна яшчэ вучыцца ў школе. Але ўжо вясной будзе выпускны, а за ім — выбар прафесіі. Хутчэй за ўсё, з яе адзнакамі паступіць у ВНУ недалёка ад дома. Але ў яго родным сталічным горадзе таксама можна вучыцца. Магчымасцей там для гэтага значна больш.

Ліза стаяла, апусціўшы вочы. Шчокі яе гарэлі ад хвалявання. Валодзя і бацькі глядзелі на яе, чакаючы адказу. Нарэшце яна паглядзела на хлопца і збянтэжана прамовіла: «Так».

Лісты ад Валодзі атрымлівала штодня. Яны прымушалі сэрца біцца часцей. Ліза зразумела, што ў ім пасялілася вялікае Каханне.

Раман таксама пісаў часта. І дзяўчына па-ранейшаму адказвала, не ведаючы, як паведаміць яму аб расставанні.

Гэта здарылася само сабой цёплым чэрвеньскім днём, калі ён, дэмабілізаваўшыся, вярнуўся дадому. Перш чым сустрэцца з бацькамі, зайшоў да Лізы. Ubачыўшы яе зборы ў дарогу, толькі спытаў: «З'язджаеш?» Яна сцвярдзальна кінула галавой. Высвятляець, што да чаго, не стаў. І так усё зразумеў: з'язджае назаўсёды. Ад яго.

Гэтым жа днём цягнік імчаў Лізу ў нязведаную будучыню, што хвалявала ўяўленне. Рэчаіснасць перасягнула ўсе чаканні. На вакзале, які ўразіў дзяўчыну прыгажосцю і веліччу, сустрэлі бацькі Валодзі і павезлі дадому. Тым жа вечарам разам вызначыліся з інстытутам. Экзамены Ліза здала паспяхова і была залічана ў адну з вядучых тэхнічных ВНУ горада. Як іншагародняй ёй далі інтэрнат. Але пражыла яна там усяго паўгода. А потым вярнулася ў гасцінны дом

Валодзя пасля вучылішча стаў служыць у родным горадзе, а Ліза працавала інжынерам на адным з вялікіх прадпрыемстваў. Падрасці сын і дачка. Праўда, качавое жыццё сям'і ваеннага ўносіла пэўны дыскамфорт. Аднак гэта было такой дробяззю на фоне сапраўднага сямейнага шчасця. Тым больш пад канец службы Валодзю перавялі ў родны горад Лізы. Валодзя служыў, Ліза знайшла працу па спецыяльнасці. Дзеці вучыліся ў школе, а скончыўшы яе і атрымаўшы вышэйшую адукацыю, таксама вярнуліся сюды.

Да Лізы часам даходзілі чуткі пра Рамана, і яна шчыра цешылася яго поспехам. Ведала, што жыве ў сталіцы, займае высокую пасаду, жанаты, выхоўвае дзяцей. «І дзякуй Богу, — супакойвала яна сябе, дзесьці ў глыбіні душы адчуваючы віну перад ім. — Няхай будзе шчаслівы».

А сама часам баялася нават думаць, наколькі ж яна шчаслівая з Валодзюш-кам. Здавалася, так будзе заўсёды, да глыбокай старасці, і не разлучыць іх ніхто і нішто.

Але аднойчы з самай раніцы ў душы Лізаветы была нейкая трывога. І нават звычайны тэлефонны званок нібы прадвешчаў бяду.

— Мамачка, памёр тата, — пачула Ліза-вета голас дачкі, якая плакала. І настала...

Бясчасце

Загуманенай свядомасцю Лізавета ўспрымала ўсё, што адбывалася вакол. Працэсія маўклівых людзей, што павольна рухалася, добрыя словы ў адрас яе Валодзюшкі, яго дзіўна спакойны твар, жоўты магільны груд, які хутка

Фота Кастуся Дробова.

бацькоў Валодзі. Так настаяў ён, молячы бацьку і маці апекавацца будучай жонкай. Праз час, калі ўжо былі жанаты, прызнаўся, што баяўся: звядуць іншыя яго ненаглядную.

А ён не патрэбен быў ніхто, толькі яе Валодзюшка. Яна кахала яго так аддана, так моцна, што, не разважаючы, пагадзілася згуляць вяселле ў чарговыя яго канікулы. Прычым паспелі правесці ўрачыстасці і на яе радзіме.

Кожнае імгненне, гадзіна, дзень, год іх сумеснага жыцця былі поўныя радасці і шчасця. Шчасця ад таго, што заўсёды побач, з паўслова разумеюць адно аднаго, шануюць і паважаюць інтарэсы кожнага. «Якія цудоўныя пейзажы атрымаліся ў цябе, Валодзюшка!» — замілоўвалася малюнкамі мужа Ліза. «Якая ж ты ў мяне майстрыха-рукадзельніца, Лізанька!» — захапляўся муж, разглядваючы яе вязанне. Толькі «Лізанька», толькі «Валодзюшка» — так і няйначай гучала ў іх сям'і. Іх знаёмых спачатку дзівілі такія вольныя мужы і жонкі, а потым шчыра захаплялі.

павялічваецца, і мора кветак над ім. І ўсё. Абарвалася ў адно імгненне яе дзівоснае шчасце, якое абяцала, здавалася, доўгія гады ў пары. Смутак пасяліўся ў душы, не пускаючы ў яе іншыя пачуцці. Лізавета не хацела мірыцца з тым, што няма і ніколі ўжо не будзе побач яе паловы. Ён прыходзіў у яе сны, быў у думках і па-ранейшаму жыў у сэрцы. І ніхто не мог пераканаць у тым, што павінна змірыцца са страатай, бо прайшлі ўжо не дні і месяцы, а гады.

З часам боль страты ўсё ж пацішэў. Дзеці, унукі, сябры разбаўлялі адзіноту. У невялікай утульнай кватэры Лізаветы ўсё засталася як пры мужу. Сцены па-ранейшаму завешаны яго карцінамі. На самым бачным месцы — яе партрэт, які яна знайшла ўжо пасля смерці Уладзіміра. Унізе каліграфічным почыркам Валодзі было выведзена: «Светач майго жыцця».

Гаротныя дні былі падобныя адзін на адзін. Калі за акном непагадзь, то і на сэрцы таксама. Вызірне сонейка — і адтане душа, пацягнецца да святла.

Але аднойчы манатоннасць яе жыцця парушыў ранішні тэлефонны званок. Стан, у якім апынулася пасля яго Лізавета, яна з іроніяй сама назаве «ў стылі рэтра». Раскажы каму — не паверачь. Ды і навошта расказваць? Гэта яе таямніца, якую яна берагла ад чужых вухэй і вачэй.

«Гэта я, Раман», — пачулася на іншым канцы провада. Ад нечаканасці яна не магла адразу нешта адказаць. Апамятаўшыся, задала першае пытанне, якое прыйшло ў галаву: «Як ты знайшоў мяне?»

Іх размову, якая доўжылася не больш за дзесяць хвілін, Лізавета потым прайгравала ў памяці не раз. З яе вынікала, што Раман, як і яна, удавец, па-ранейшаму жыве ў сталіцы. Дочкі і ўнукі любяць яго, і ён іх не крыўдзіць, тым больш што з сям'ёй малодшай жывуць разам у яго вялікай кватэры. Яму лёгка было даведацца і адрас яе, і тэлефон, бо да пенсіі займаў у сваім міністэрстве высокую пасаду.

Раман тэлефанаваў усё часцей і часцей. Лізавета даведвалася падрабязнасці яго жыцця. Пасля іх расставання ў далёкім-далёкім юнацтве ён цвёрда паабяцаў сабе дамагчыся такіх вышынь у жыцці, даведаўшыся пра якія Лізавета пашкадавала б, што адштурхнула яго. І ўсё ў яго атрымалася. Дасягнуў многага.

Іх жыцці ішлі рознымі дарогамі. Але, як аказалася, пачуцці яго толькі прытуліліся і завірвалі ў сэрцы зноў, калі стаў мець зносіны з Лізаветай. Раману хацелася апекавацца ёю, прадбачыць яе жаданні і выконваць іх. Для таго, каб сустрэча праз гады ўсё ж адбылася, ён прапаўнаваў розныя варыянты. Усе яны для Лізаветы былі непрымальныя. Прынамсі, яна пераконвала ў гэтым Рамана. «Паглядзі на маё фота ды на сябе ў люстэрка зірні. Старыя-старыя жытныя. А ты аб сустрэчах кажаш», — спрабавала яна суняць яго запал. «Сэрцу не загадаеш, мая дзяўчынка», — парываваў Раман. Лізавета разумела яго душэўныя парыў, паважліва ставілася да яго не згаслых да гэтага часу пачуццяў. Толькі не магла адказаць тым жа. Яе юначнае каханне да Рамана паляцела ў нябыт лёгкім майскім воблачкам больш як паўстагоддзя таму. А тое, што на ўсё жыццё, было жывое да гэтага часу. І нават тэлефонныя размовы з Раманам лічыла здрадай у адносінах да нябожчыка-мужа. Ёй імпанавала апека Рамана на адлегласці. Але не больш за тое. Яго званкі па некалькі разоў на дзень, доўгія размовы аб прагледжаных тэлевізіях і фільмах, аб прачытаных кнігах ды і проста аб жыцці былі аддушнай. Кранала яго дзіўная ўвага. Чаго толькі варты букет шыкоўных бардовых ружаў да 8 Сакавіка, дастаўлены ў свята з самай раніцы?

Прыемна, канешне, што цябе памятаюць, пра цябе думаюць. Але... На жаль, усё ў далёкім мінулым, вярнуцца ў якое можна толькі ва ўспамінах. За плячыма кожнага — сваё жыццё. Яго не перапаша нова. «Але можна ж разам дапісаць новыя старонкі», — спрабавалі прарэчыць Раман. Але Лізавета была непахісная. І тады...

Раніцай каля аднаго з пад'ездаў пяціпавярхоўкі спынілася рэспектабельнае аўто. Сівавалосы падцягнутыя апрануты з іголачкі мужчына, які выйшаў з яго, беражліва нёс у руках букет белых ружаў, якія калісьці так любіла яго каханая Лізанька.

На імгненне спыніўшыся перад дзвярыма, ён рашуча націснуў кнопку яе званка. Спадзяваўся, адкрые. А там — будзь што будзе.

Чытацкі дзённік

Навума
Гальпяровіча

Трывалы падмурак

Сёння кнігі гэтай серыі — сапраўдная букіністычная каштоўнасць: «Бібліятэка замежнай прозы. Выдавецтва «Мастацкая літаратура»».

А аўтары — Генрых Бэль, Коба Абэ, Леангард Франк, Жан-Поль Сартр, Альбер Камю, Грэм Грын, Станіслаў Лем...

Серыя заснавана ў 1983 годзе, кнігі выходзілі да сярэдзіны дзевянацятых гадоў. Наклады ў сярэднім перавышалі пяць тысяч экзэмпляраў, што па сённяшніх часах для перакладной кнігі на беларускай мове мякка кажучы, — прыстойны паказчык.

Сярод перакладчыкаў — вядомыя пісьменнікі, прафесійныя лінгвісты, кожная кніга суправаджаецца кваліфікаванай літаратуразнаўчай прадмовай.

Яшчэ раней, у 1976 годзе, у выдавецтве выйшаў славыты твор Эрнэста Хэмінгвэя «І ўзыходзіць сонца. Фіеста» ў перакладзе Юркі Гаўрука тыражом 13 тысяч экзэмпляраў.

Гэта я да таго, што ў тыя гады закладваўся трывалы падмурак многіх сённяшніх праектаў, калі па-беларуску выходзіць кнігі вядомых замежных аўтараў.

А ў той час гэта быў сапраўдны прарыў у справе далучэння беларускага чытача да скарбаў сусветнай літаратуры.

Усе гэтыя кнігі ёсць у маёй хатняй бібліятэцы, уважаю іх сапраўдным скарбам.

Хаця, шчыра кажучы, не лічу сябе вялікім знаўцам сусветнай літаратуры, хоць гэтыя выданні істотна папоўнілі мой чытацкі багаж.

Сёння, калі гаворым пра вяршыні сусветнай літаратуры, то часцей за ўсё называем імёны Талстога, Дастаеўскага, Гоголя. Гэта, безумоўна, так, але чалавецтва мае нямала шэдэўраў, створаных пісьменнікамі розных краін і народаў. У тым ліку і нашымі Купалам, Коласам, Багдановічам, Быкавым, Караткевічам...

Таму так важна мець пераклады на родную мову найбольш яркіх прадстаўнікоў сусветнай літаратуры. Пераклады, безумоўна, якасныя. Як, скажам, тыя ж раманы «Парфумер» Патрыка Зюскінда або «Каханне падчас халеры» Габрыэля Маркеса, «Тры таварышы» Эрыха Марыі Рэмарка.

Па-беларуску сёння можна пачытаць многія сусветна вядомыя творы. Такім чынам мы не толькі знаёмімся з шэдэўрамі замежнай літаратуры, але далучаемся да высокіх дасягненняў сусветнага прыгожага пісьменства.

Вось чаму мне вельмі дарагія тыя невялікія па фармаце кніжкі перакладаў з выдавецкіх серый мінулых гадоў. І гэты скарб з задавальненнем папаўняю падобнымі выданнямі нашага часу.

Супольныя інтарэсы

Днямі прайшла сустрэча кіраўніка Баранавіцкай раённай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы Таццяны Лайша і начальніка аддзела культуры Баранавіцкага райвыканкама Аксаны Шчэрба са старшынёю Саюза пісьменнікаў Беларусі, дырэктарам выдавецтва «Беларусь» Алесем Карлюкевічам.

Размова ішла пра захады па прыцягненні школьнікаў, моладзі да чытання. Аляксей Мікалаевіч распавёў пра навінкі — кнігі героіка-патрыятычнага характару, краіназнаўчага кірунку, пра найлепшыя творы ў галіне дзіцячай, падлеткавай літаратуры. Таццяна Міхайлаўна

азначыла, што асаблівую ролю ў прапагандзе чытання адыгрываюць сустрэчы з пісьменнікамі.

Аляксей Карлюкевіч прапанаваў рэалізаваць шэраг праектаў у самы найбліжэйшы час. Была дасягнута дамоўленасць аб правядзенні трох сустрэч ужо гэтай восні. У Баранавіцкім раёне будзе працаваць цэлы дэсант з Саюза пісьменнікаў Беларусі, з ліку аўтараў выдавецтва «Беларусь». Напрыканцы сакавіка ў розныя паселішчы раёна, дзе працуюць філіялы раённай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы, прыедуць Кацярына Хадасевіч-Лісавая, Наталія Андрасюк, Таццяна Дземідовіч, Зінаіда Багамолава, іншыя паэты і празаікі.

— Аддзел культуры абавязкова далучыцца да супольнай працы, — заўважыла Аксана Шчэрба. — Мы прыцягнем да ўдзелу і нашу грамадскасць, найперш — прадстаўнікоў раённай арганізацыі партыі «Белая Русь» з ліку настаўнікаў, культурна-асветніцкіх работнікаў. Кніга — выразны сродак выхавання грамадства, моладзі. І асабліва важна гэта зразумець у наш лічбавы час.

Літаратурна-кніжны марафон абяцае быць цікавым і з пункту гледжання пошуку юных талентаў у Баранавіцкім краі. Ужо цяпер у выдавецтве «Беларусь» плануецца адмысловая кніга, аўтарамі якой выступіць школьнікі рэгіёна.

Мікола БЕРЛЕЖ

Кожнаму гэта блізка

Для жыхароў Баранавіцкага раёна, якія любяць і шануюць сучасную літаратуру, штогадовым святам становіцца прэзентацыя літаратурнага альманаха «С.Т.Р.О.К.И.», які выдаецца Цэнтральнай раённай бібліятэкай імя Яна Чачота. Ідэя стварэння зборніка, які знаёміць бы чытача з талентамі роднага краю, узнікла ў супрацоўніцаў галоўнай кніжніцы раёна ў 2019 годзе. Пры фінансавай падтрымцы Баранавіцкага райвыканкама вось ужо шэсць гадоў праект паспяхова рэалізоўваецца. За гэты час на старонках альманаха было надрукавана звыш трохсот твораў 98 аўтараў. На старонках чарговага выдання ўпершыню публікуюцца творы Святланы і Анатоля Храмцовых, Таццяны Талмачовай, Антаніны Сасім, Валянціны Нікалаенка, Ніны Енбулаевай, Аксаны Карповіч і Яўгеніі Пракапчук.

Па традыцыі тэматыка твораў кожнага выпуску альманаха адпавядае году, аб'яўленаму ў нашай краіне. Лейтматыў, які гучыць паўсюль, — любоў да Радзімы, родных мясцін і блізкіх людзей, павага да старэйшага пакалення, на долю якога выпалі нягоды ваеннага ліхалецця, апяванне прыгажосці роднай мовы і культурнай спадчыны беларускай зямлі. Пагадзіцеся: тэмы вечныя і разам з тым зразумелыя і блізкія кожнаму з нас.

Падчас прэзентацыі шостага выпуску альманаха выступілі не толькі дарослыя аўтары, але і дзеці, чые творы ўвайшлі ў зборнік «Мой любімы край — мая Берасцейшчына», выдадзены Брэсцкай абласной бібліятэкай імя М. Горкага да 85-годдзя Брэсцкай вобласці. У якасці падарунка і стымулу да далейшай творчасці экзэмпляры выдання атрымалі Пётр Лушчык і Сафія Скачынская (в. Цешаўле), Ангеліна Абрамовіч (в. Петкавічы), Аляксей Шавейка (г. п. Гарадзішча) і Кацярына Лайша (г. Баранавічы).

Тон прэзентацыі шостага выпуску альманаха «С.Т.Р.О.К.И.», вядома ж, задавалі выступоўцы-аўтары, сярод якіх былі не толькі прадстаўнікі Баранавіцкага раёна, але і гарадоў

Падчас прэзентацыі.

Баранавічы, Ляхавічы, Ганцавічы і Лунінец. Плёнам сваёй творчасці падзялілася з прысутнымі і член Брэсцкага аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Раіса Раманчук.

А якое свята без музыкі і падарункаў? Свае музычныя нумары гасцям і гледачам дарылі Марыя Данько (Навамышская ДШМ), арт-група «А.Л.О» (г. Ляхавічы) і Аліна Галіцкая, якая з'яўляецца не толькі вакалісткай, але і адным з аўтараў альманаха. Ад яе сям'і Цэнтральная раённая бібліятэка імя Яна Чачота атрымала і матэрыяльны падарунак — выставачны стэлаж, які будзе выкарыстоўвацца пры правядзенні мерапрыемстваў.

Між тым дырэктар Баранавіцкай раённай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы Таццяна Лайша ўручыла ўсім аўтарам экзэмпляры шостага выпуску альманаха «С.Т.Р.О.К.И.» і выказала ўпэўненасць у тым, што творчае супрацоўніцтва аўтараў і бібліятэкі на гэтым не завершыцца.

Святлана КРОПАТАВА
Фота Кацярыны ЛАЙШЫ

Будавалі горад Мілагучнасць

Член Саюза пісьменнікаў, старшы выкладчык БДПУ імя М. Танка Валянціна Драбышэўская да Дня роднай мовы запусціла экспрэс-праект «Будуем горад Мілагучнасць», да якога далучыліся ўстановы адукацыі Мінска і Мінскай вобласці. Вучні і студэнты з радасцю ўвайшлі ў творчы працэс і пабудавалі горад Мілагучнасць з сакавітых, пяшчотных, звонкіх, узнёслых беларускіх слоў.

На вуліцы Вытокаў паразважалі пра Беларусь, зіхоткія эпітэты да слова Радзіма.

На плошчы Памяці вучні і студэнты ўспомнілі трагічныя падзеі, якія адбываліся ў гады Вялікай Айчыннай вайны ў Беларусі, расказалі пра сваіх славетных продкаў, дзякуючы якім мы сёлета адзначаем 80-годдзе Вялікай Перамогі. Аздобіла апевыда песня «Белыя Анёлкі», якая напісана ў творчым супрацоўніцтве выкладчыкаў БДПУ — паэтэсы Валянціны Драбышэўскай і кампазітара Валянціна Каваліва.

На вуліцы Моўнай прызналіся ў любові да роднай мовы, якая то звінчы, як ручаёчак, то дзінькае звончак, то ўзвышана віруе ў вальсе сугучнасці.

На Кніжнай назвалі любімыя творы беларускіх аўтараў, прадэклавалі вершы, падзяліліся ўражанымі ад апавадання Валянціны Драбышэўскай «Любіна сукенка».

Эвеліна НАРКЕВІЧ

Пра родны край

Стала ўжо добрай традыцыяй у Маскоўскім раёне сталіцы ў Тыздзень роднай мовы праводзіць конкурс чытальнікаў «Сэрцам роднага слова краніся». На працягу двух дзён, 20 і 21 лютага, гімназія № 174 г. Мінска ўжо восьмы раз сустрэла ўдзельнікаў і гасцей творчага саборніцтва. Цікавыя выстаўкі, музычныя нумары, яркія нацыянальныя касцюмы — усё сведчыла пра тое, што праходзіць свята.

Сёлета конкурс ладзіўся пад дэвізам: «Трэба дома быць часцей!». Гэта словы з верша народнага паэта Беларусі Рыгора Барадуліна. Тэмы Бацькаўшчыны, роднага краю, бацькоўскага дому сталі галоўнымі ў творчасці многіх беларускіх паэтаў.

Аматары паэтычнага слова чыталі вершы класікаў літаратуры, сучасных аўтараў, а таксама ўласныя. Выразнасць чытання, творчы падыход, абаяльнасць і харызматычнасць выдзялялі многіх удзельнікаў.

Пераможцамі конкурсу ў розных узростах катэгорыях сталі Кірыл Акута (СШ № 218), Ганна Таган (гімназія № 41),

Раман Пахалок (гімназія № 174), Вераніка Ботвін (гімназія № 10), Соф'я Васюк (СШ № 60), Эліна Галаскок (СШ № 101) і Лізавета Кернажыцкая (гімназія № 61). Журы больш спадабаліся ўласныя творы Аляксандры Смірновай (СШ № 101), Соф'і Пароменскай (СШ № 105).

Каб падтрымаць агульную цікавасць да творчасці беларускіх аўтараў, конкурс будзе мець працяг. Хочацца спадзявацца, што ў хуткім часе з'явіцца новыя ініцыятывы і, магчыма, спонсары і партнёры, што пасадзейнічае дадатковым узнагародам і падарункам удзельнікам.

Ганна КАЗЛОВА

Гумар з... лірычнай падсветкай

Згадваючы пісьменнікаў, якія паспяхова працавалі ў галіне гумару, мала хто ўспамінае Элю Каган. Яно і не дзіўна. Ён пра жыў толькі 35 гадоў, а творчы шлях, канешне, быў і таго меншы. Аднак для такога ўзросту напісаў нямала. Не ў апошнюю чаргу таму, што ў сваёй творчасці быў натхнёны класікам яўрэйскай літаратуры Шоламам-Алейхемам. З яго творамі пазнаёміўся ў дзесяцігадовым узросце (нарадзіўся 10 лютага 1919 года). Час быў трывожны і галодны. Родны Мінск акупавалі палякі. Сям'я хавалася ў цёмным склепе. Харчаваліся сырой морквай і капустай. Пра хлеб толькі марылі. Затое з'явіўся хлеб духоўны. Бацька недзе знайшоў кнігу Шолам-Алейхема. Чытанне яго твораў пры бяскрыўным святле лучыны прыхарошвала маркотнае і гаротнае жыццё.

Эля Каган.

Пра гэта Эля Каган расказаў у адным з апавяданняў, звяртаючыся да якога Рыгор Рэлес ва ўспамінах «У памяці сяброў і чытачоў» выказаў меркаванне: «Магчыма, менавіта тады Эля Каган і пераканаўся, што гумар вельмі патрэбны людзям. Ім не толькі выпраўляюць заганы, але і лечачы засмучаныя сэрцы. Вось чаму, стаўшы пісьменнікам, Каган даў волю пачуццю гумару, якім ён, трэба сказаць, быў надзелены вельмі шчодро».

Звестак пра яго мала. Нібыта бацька быў настаўнікам. Але чаму сын паступіў у прафтэхшколу абутнікоў? Дарэчы, як сведчыў Мікола Хведаровіч, яму «не вельмі падабалася гэта, і ён аднойчы сказаў: «У нашай сям'і яшчэ пакуль што шаўцоў не было». На што маці катэгарычна адказала: «Якраз гэта і добра, дзіця хоць босым не будзе хадзіць». Аднак Эля ў гэтай школе не столькі будучым майстэрствам авалодваў, колькі прыглядаўся да тых, з кім вучыўся. Многія з іх і сталі персанажамі яго першага апавядання «Сэрца на вёслах», напісанага, як і ўсе наступныя творы, на ідыш. Пад псеўданімам Эля Ёдэр даслаў яго ў часопіс «Эмэс» («Правда»). Твор ухвалілі, надрукавалі, але пад уласным прозвішчам Эля Каган.

1926 год і стаў пачаткам яго творчай біяграфіі. Следам з'явіліся і новыя апавяданні. У 1932 годзе выйшла першая кніга «Аповяданні і мініяцюры». Потым былі наступныя: «Дзіцячыя апавяданні», «Вясёлая сямейка»... У перакладзе на беларускую мову Змітрака Бядулі яна называлася «Дружная сямейка». «Дарослая» проза Элі Кагана найбольш поўна прадстаўлена ў кнізе «Маём зялёным», перакладзенай Янам Скрыганом (1979). У рускім варыянце называецца «Свежее сено» (пераклад А. Гонтара і В. Гафштэйна). Выйшла ў 1963 годзе ў Маскве ў выдавецтве «Советский писатель».

Творчую манеру Элі Кагана дакладна вызначыў Рыгор Рэлес: «<...> Быў гумарыстам, не сатырыкам. Гумарыстам і лірыкам. Герой яго твораў — у асноўным дэкаласіраваныя элементы, якія ў гады першых пяцігодкаў уцягваліся ў сацыялістычнае будаўніцтва, станавіліся рабочымі, членамі арцеляў, калгаснікамі. У гэтых людзей заставаліся «перажыткі», і гэта рабіла іх смешнымі. Няма сярод герояў Кагана і проста дзівакоў, якія, як вядома, упрыгожваюць жыццё». Такія персанажы прыцягвалі чытацкую ўвагу, калі ён у 1936—1939 гадах працаваў у рэдакцыі яўрэйскага часопіса «Штэрн» («Зорка»). Галоўны рэдактар Ізі Харык, таксама ў духу часу, «ставіў пытанне аб ім на сходах камсамольскай ячэйкі Саюза пісьменнікаў, гаварыў, што гэты малады чалавек таленавіты, але гультай, чым і губіць талент». На заўвагі Эля зрэагаваў па-свойму. Паехаў у Хабараўск на будаўніцтва металургічнага камбіната, адкуль вярнуўся з новымі творами, а апавяданне «Горад без цэркваў» дало назву яго чарговай кнізе.

Звяртаўся і да жанру драматургіі: п'еса «Роднае поле». Разам з Элікам Аксельродам паводле напісанага Мендэлем Мойхер-Сфорымам стварыў інсцэніроўку «Маленькі чалавечак». Перакладаў на ідыш творы Аляксандра Пушкіна, Міхайла Салтыкова-Шчадрына, Змітрака Бядулі, Эдуарда Самуіленка... І ўсё ж большых поспехаў дасягнуў у галіне прозы. Яго апавяданні не проста прывабліваюць дасціпным гумарам, характэрным для прадстаўнікоў яго народа, але і лірычнай падсветкай. Пэўную камічнасць сітуацыяў, што часам узнікаюць, не згладжаў, а надаваў таму, што адбываецца, новае, больш свежае гучанне.

Персанажы апавяданняў розныя: кравец Іголачка і маладая шаўчыха Наінка («Свежае сена»), вопытны каваль Файталь Блюз і дзяўчына-слесар Бронька («Ад вясны да восені»), цыцкограф-вынаходнік Менька Мінкін і накладчыца ў друкарні Пілінка («Маём зялёным»), экскаватаршчык Шац і паравозны машыніст Дуня Данская («Тры прыступкі»). Аднак усіх іх звязвае пачуццё кахання. Да грэху не даходзіць, а смеху, як і вымагае таго жанру, досыць. Магчыма, у герояў Элі Кагана і былі прататыпы. Але часта ішоў увогуле ад дасканалата ведання жыцця народа, у якім ствала ўсіх гэтых дзівакоў. Як у апавяданні «Локшына ў барадзе».

У самым пачатку твора з'явілася такое сведчанне: «Сам я гэтай гісторыі не памятаю, бо была яна сто гадоў таму назад, а можа, і раней. Расказала мне яе прабабка, калі ёй было сто пяць гадоў. І, мабыць, усё гэта праўда. Не магу ўявіць, каб старая бабка перад смерцю пачала нешта выдумляць». Ды і хіба такое выдумаеш: «Прычынілася гэтая гісторыя ў мястэчку Бонды, дзе мая прабабка жыла. Тых, хто жыў у Бондах, лічылі дурнямі, бо мястэчка стаіць на гары, а калодзеж выкапалі пад гарою, і жыхары мястэчка хадзілі з пустымі вёдрамі ўніз, а з поўнымі ўгору». З іх бадай вызначаўся толькі Екл-разумнік. Празвалі яго так за тое, што «лёгка мог прарахаваць, колькі стане, калі памножыць тры ў чатыры». Ён «ездзіў па вёсках і гандляваў іголкамі, хусткамі, лыжкамі і іншымі ходкімі рэчамі».

Толькі нездарма кажуць: «І хітры ліс у пастку трапляе, і на дзеўку грэх бывае». Абхітрыў Екла крамнік. Паказаў яму люстэрка, якога той ніколі не бачыў. Зірнуў «разумнік» у яго і нібыта свайго бацьку ўбачыў. А крамнік запэўніў, што яго партрэт зрабіў здатны да малявання хлапец Шмелька. Уражаны такім цудам, Екл замест трох капеек заплаціў за гэты «партрэт» ажно чатыры рублі. Дома ж не мог налюбавацца. Схаваўшы ў шэфлядзе

стала, каб не бачылі, цішком узіраўся ў партрэт. І ўсе больш пераконваўся, які ўважлівы быў гэты Шмелька: «намаляваў нават локшыну ў барадзе. Ён (Екл. — А. М.) памятаў, што бацька вельмі любіў локшыну, і кожны раз пасля яды ў барадзе яго заставалася локшына».

Апавяданне напісана так, што ад тэксту не адарвацца. Карціць хутчэй даведацца, што будзе далей... Жонка, калі Екл спаў, пацікавілася, што ён так старанна хавае. Зазірнула ў люстэрка, безумоўна, не ведаючы, што гэта такое, і ў ім убачыла... жанчыну. Не разабралася, што гэта яна сама. Падумала, што палбоўніца мужа. Паказала суседцы Здаце. Тая глянула «і расплакалася, бо пазнала сябе. Ва ўсім мястэчку ні ў кога не было такога гуза на галаве, як у яе». Значыць, здагадалася жонка Екла, вось каго ён упадабаў.

Рэўнасць прывяла да калатнечы: «Жанкі лупілі адна адну, кусаліся. Ірвалі адна ў адной валасы, клялі адна адну брыдкімі словамі». Перапала і Еклу. Супакоіліся толькі пасля таго, як люстэрка ўпала і разбілася. У адным кавалку жонка пазнала сябе. У другім Екл убачыў, што гэта ён. Тое, што адбылося, яны пачалі лічыць «насланнем, якое не павінна ў іх жыцці паўтарыцца, і жылі мірна і шчасліва». Але на гэтым апавяданне не заканчваецца. Не магло закончыцца, бо іначай адсутнічала б тая думка-ідэя, якая ўвесь час напаяняла твор, а цяпер набыла сваё лагічнае завяршэнне. Праўдзівае, але з характэрным для мастакоўскай манеры гумарам: «Праўда, як і ўсё ў мястэчку ў Бондах, яны не паразумелі. Гэта толькі мая прабабка была разумніца і дажыла да ста пяці гадоў».

З іншых твораў вылучаецца апавяданне «Мае манеўры». Яно таксама не пазбаўлена характэрнага для яго гумару, але... Не ведаю, як бы лепш сказаць. Асабістае ці што. З непрыхаванай усмешкай аўтар ставіцца і да самога сябе. Аўтабіяграфічныя моманты відавочны не толькі ў назве, але і ў змесце: «Калі я надзеў чырвонаармейскі мундзір і пайшоў на манеўры, я выраў у сваіх уласных вачах, бо не толькі чалавек красіць адзежыну, а бывае і наадварот». Гэтае «наадварот» прывяло да нечаканага знаёмства: «<...> Я не разгубіўся, калі ў пункце «Н» у камандзірскай сталойцы забыў свой чамадан і прыемная дзяўчына ў шынялі Маша Кутузава, кіраўнік лялечнага тэатра пры штабе палка, прынесла мне яго на вакзал». Канешне, «яна адразу расчаравалася ў мяне, як у прадстаўніку вайсковых, але, мабыць, вырашыла, што я добры пісьменнік. Ведала яна аднаго добрага пісьменніка, які таксама быў чалавек рассяяны».

Твор пабудаваны такім чынам, што Эля Каган, апавядаючы далей, як бы збоку глядзіць на гэта: «Цяпер належыць дапісаць: — Гэта пачалося наша знаёмства». У героя кацялка не ака-

залася, яны елі з Машынага, бо ў яго «ўлазіла дзве порцыі». Ды, паколькі пра ўсё расказвае праязік, схільны да гумару, без яго і ў гэтым творы не абышлося: «А таму, што нашы лыжкі інтымна сустраліся, наша збліжэнне пабольшала». І дадае, што «зноў трэба было б напісаць: — Наша знаёмства замацавалася».

Апавядальнік не хавае, што дзяўчына яму падабаецца, хоць і стрымана гаворыць аб гэтым. Стараецца хаваць у сабе пачуцці, якія ўсё больш авалодваюць ім. Асабліва тады, калі з гэтай дзяўчынай на манеўрах трапляе ў «палон», з якога яны разам уцякаюць. За што атрымліваюць падзяку ад «высокага маладога камдыва». Трэба ж было так здарыцца, што, калі ехалі далей, Маша Кутузава задрямала, гэты ліст выпаў з яе рук: «Міжволі кінуліся ў вочы першыя словы ў ім: «Мая дарагая Мар'я»».

Чытаеш завяршэнне апавядання «Мае манеўры» і яшчэ больш адкрываеш для сябе Элю Кагана-празіаіка. Ён бачыцца ўжо не толькі дасціпным гумарыстам з лірычнай падсветкай таленту, але і рэалістам: «Я недаўменна зірнуў на яе (Машу. — А. М.). Мне здалася, што да гэтага я зусім яе не бачыў і не ведаў. Яна стала мне куды мілей і харашэй душою, і я ніяк не шкадаваў, што памыліўся ў ёй».

І, едучы пасля манеўраў дадому, я думаў, што, памыляючыся, чалавек таксама нешта набывае.

Але я ўсё-такі абавязкова пастараюся больш не памыляцца.

Шкада, што ў ім памыліліся іншыя, арыштаваўшы ў красавіку 1941 года. Цудам уратаваўся, калі ў пачатку Вялікай Айчыннай вайны, 26 ліпеня, аказаўся сярод зняволеных, якіх вялі на расстрэл. Яго палічылі крымінальнікам і адпусцілі.

Крыўду на савецкую ўладу не загаіў. Дабраўся да Маргілёва, адтуль трапіў у Мардовію... Гэта відаць з яго перапіскі з Міхасём Лыньковым. У лісце, адпраўленым 19 верасня 1942 года, выказаў упэўненасць: «Хочацца верыць, што мы ўсе будзем жыць, будзем радавацца перамозе і, як і ў былыя часы, за «кубкам чаю», раскажам пра ўсё перажытае. Ды і пісаць будзем у сто разоў лепш, бо кожны з нас нясе цяпер у сабе агромністы жыццёвы матэрыял і незвычайную прагу да жыцця і дзейнасці».

Некаторы час жыў у сястры ў Омску. Давялося і ў калгасе працаваць, і на абутковай фабрыцы, і ў абласным выдавецтве. Для мясцовага тэатра напісаў інтэрмедью «Кутузаў», але яе не паставілі, палічылі даўгаватай. Не пашанцавала і з апавяданнем: перакладчык яго згубіў. Мабілізаваны ў студзені 1942 года, трапіў у так званую гукавую разведку, якая па выстралах варожых батарэй вызначала іх каардынаты. Пасля быў карэспандэнтам газеты «Красный артиллерист». Ужо на беларускай зямлі ўдзельнічаў у фарсіраванні Дняпра, быў прадстаўлены да ўзнагароды. Але яе так не атрымаў.

Не пра сябе думаў у апошнія хвіліны жыцця, калі працягвалася вызваленне Беларусі. На Гродзеншчыне, хоць і быў цяжка паранены, спадзяваўся на лепшае. Санітарам сказаў: — Ёсць такія, хто горш сябе адчувае. Ратуйце іх, а я пацярплю.

Не здагадаўся, што пачнецца газавая гангрэна. Раніцой ад яе і памёр. З іншымі загінулымі быў пахаваны каля гарадскога пасёлка Зэльва. Звесткі аб даце смерці разыходзяцца. Ва ўспамінах Рыгора Рэлеса называецца 22 чэрвеня 1944 года. Мікола Хведаровіч лічыў, што Эля Каган памёр 22 ліпеня. Аднак часцей згадваецца 12 ліпеня 1944 года.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Шляхі аднаго майстра

Рэтраспектыўны характар носіць выстаўка Аляксандры Дзятлавай «Шляхі натхнення», якая адкрылася на мінулым тыдні ў Мастоцкай галерэі Міхаіла Савіцкага. У экспазіцыі — творы з керамікі і фарфору аўтарства вядомай мастачкі і педагога. Болей за сорак гадоў Аляксандра Яўгенаўна працуе ў галіне мастацкай керамікі і дзеліцца вопытам і натхненнем з маладым пакаленнем мастакоў: яна прафесар, загадчыца кафедры дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва і касцюма Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. У 2020 годзе творцу прысвоена ганаровае званне «Заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь».

«Артэфакт прыбою», 2011 г.

дэкаратыўным мастацтве, таму ў экспазіцыі прадстаўлены аб'ёмныя кампазіцыі, а таксама фотапланшэты з выявай створаных Аляксандрай Дзятлавай работ для розных інтэр'ераў. Публіка знаёміцца з творамі з калекцыі аўтара і з фонду Нацыянальнага мастацкага музея.

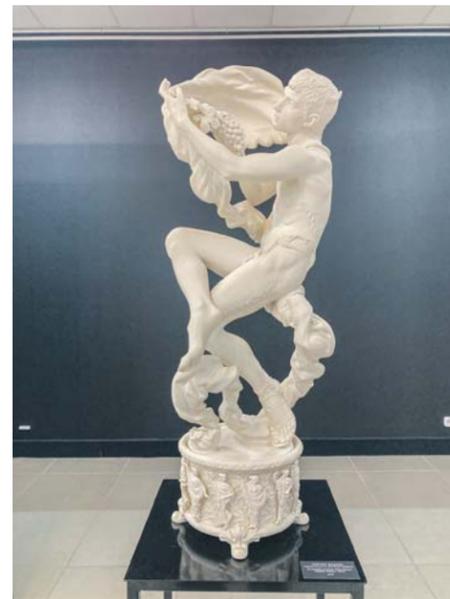
Што да крыніц натхнення мастачкі, то гэта, найперш, тэатр, гісторыя ўзнікнення якога сыходзіць каранямі ў Старажытнюю Грэцыю. Ды самі вобразы, над выяўленнем, інтэрпрэтацыяй якіх працавала Аляксандра Дзятлава, нагадваюць глядачу пра ўзоры антычнага мастацтва. Так, для Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі майстар стварыла скульптуры, якія маюць знешняе падабенства з танцоўшчыкамі Наталляй Труханавай і Вацлавам Ніжынскім і да таго таго ж паказваюць герояў балета — Перы і Фаўна адпаведна. Работы, зразумела, адрозніваюцца

сучасным разуменнем пластыкі, уласным падыходам да колеравага фону, аднак і ў гэтым, і ў многім іншым счытаецца глыбокая павяга да антычнага канона, які сфарміраваў ідэалы прыгажосці і гармоніі, што вызначылі развіццё мастацтва. Між тым кампазіцыя «Тэатральная сюіта» (вазы «Музы» і «Танец наяда», 2013) у Нацыянальным акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы — сапраўднае прысвячэнне вытокаў тэатра.

Адна з візітак аўтара — інтэр'ерная пластыка, выкананая ў керамічных матэрыялах, у афармленні аптэкі № 88 («Белфармацыя») у Траецкім прадмесці. Тут відавочны зварот ужо да сярэднявечнага: стылізаваны аптэчны посуд, адпаведныя роспісы на кафляных плітках... Вядома, распрацоўшчыкі інтэр'ера і дызайну, сярод якіх была і Аляксандра Дзятлава, імкнуліся засяродзіць увагу кожнага з наведвальнікаў на здабытках мінуўшчыны, характэрных рысах пэўнага перыяду, бо тэрыторыя, на якой знаходзіцца сённяшняя фармацыя, — месца, дзе з'явілася адна з першых аптэк у Мінску.

Аляксандра Дзятлава закладвае ў многія свае работы хрысціянскія матывы. Найбольш яскрава гэты кірунак яе творчасці адлюстроўвае скульптурна-архітэктурная кампазіцыя іканастаса (2004) Храма Іава Шматпакутнага (Дом Міласэрнасці ў Мінску), дзе аўтарскім новаўвядзеннем лічыцца ўключэнне ў інтэр'ер такога тыпу будынка твораў трохмернага аб'ёму. Гаворка пра чатыры вобразы шасцікрылага Серафіма ў ніжняй і сярэдняй частках іканастаса і скульптуры на трэцім ярусе — архангелы Міхаіл і Гаўрыіл. Сярод значных твораў айчыннага мастацтва — гарэльеф Аляксандры Дзятлавай «Благовешчанне» для будынка Мінскага епархіяльнага ўпраўлення Беларускай праваслаўнай царквы. У ім вабіць найперш віртуознае выкананне — выкарыстанне зусім

розных матэрыялаў, іх цікавае спалучэнне. Адсюль вынікае і нечаканы ад падобнай кампазіцыі эфект, здольны здзівіць глядача. Аднак не пакідаюць абыякавым і многія іншыя творы, напоўненыя светлымі пачуццямі, гумарам і радасцю жыцця: работы серыі «Этыкет» (2020), кампазіцыі «Дуця аўтарытэты» (2000), «Палессе» (2004), «З круізу» (2004), «Паветра ночы» (2009), «Перакуленае неба» (2022)...

«Партрэт Вацлава Ніжынскага ў ролі Фаўна (на матывах малюнкаў Леона Бакста)», 2018 г.

Выстаўка «Шляхі натхнення» працуе ў Мастоцкай галерэі Міхаіла Савіцкага да 23 сакавіка. Арганізатары адзначаюць, што падчас работы праекта плануецца правядзенне майстар-класаў і аўтарскіх экскурсій.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

З серыі «Фармацыя», 2004 г.

Забывае і знойдзенае

Да 15 сакавіка ў прасторы галерэі «Арт-Фабрыка» працуюць выстаўкі двух цікавых сучасных беларускіх аўтараў. Чым кожны з іх можа прывабіць (і, бясспрэчна, прываблівае) глядача?

Віктар Шылко

На персанальнай выстаўцы віцебскага мастака прадстаўлены дзве серыі работ — «Прысвячэнне УНОВІ-Су» і «Рэтра. Партрэты» (болей зразумелыя глядачу,

Віктар Шылко «Формаўтварэнне 3».

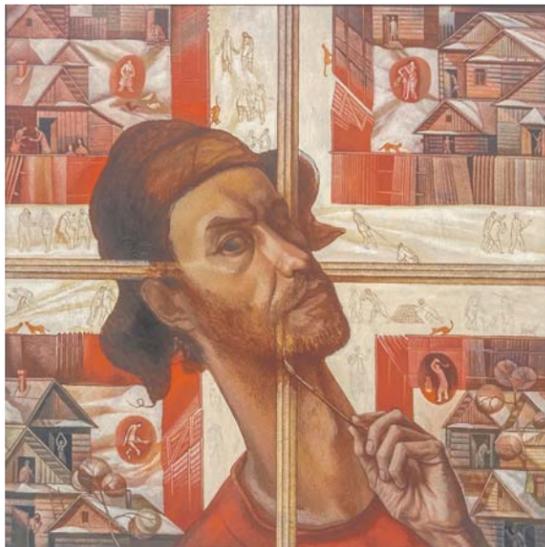
партрэты выклікаюць асаблівае заміланне). Першае, што кідаецца ў вочы падчас знаёмства з творами, — фарбы, у якіх мастак бачыць свет. Яркасць, насычанасць, кантрастнасць, уласцівыя колераваму рацённому многіх работ Віктара Шылко, вызначаюць асаблівую жывапісную мову.

Прадстаўнік Віцебскай мастацкай школы, мастак удзяляе ўвагу і асацыятыўнай кампазіцыі, звяртаецца да абстракцыі. Яго, здаецца, больш цікаваць пачуцці, эмоцыі, думкі чалавека як аб'екта даследавання. Гэтае ж самае

жывапісец імкнецца выклікаць і ў глядача. Зразумела, прыхільнікам рэалізму складана адшукаць пэўныя сэнсы ў гэтых творах, да таго ж немагчыма атрымаць асалоду ад пазнавальных вобразаў і сюжэтаў. Аднак рэакцыю публікі мастакі-абстракцыяністы імкнуцца выклікаць зусім іншымі спосабамі, галоўным чынам, з дапамогай эксперыментаў з формамі, колерамі і кампазіцыяй, заснаваных на суб'ектыўным вопыце. Ці не яго перадача з'яўляецца адной з найкаштоўнейшых прывілеяў творцы? І ці не шчырасць цэніцца глядачом болей за ўсё?

Павел Заблоцкі

На выстаўцы «Забывтыя пацалункі» дэманструюцца лінагравюры і жывапісны дыптых «Сустрэча» мастака, які жыве і працуе на Міншчыне, у Дзяржынскім раёне. Аўтар прапаноўвае назіральніку вялікую (а ў перспектыве ледзь не бязмежную) колькасць трактовак на тэму,

Павел Заблоцкі «Сустрэча I», 2018 г.

Фрагмент выстаўкі Паўла Заблоцкага.

суправаджаючы аповеды разумнымі, трапнымі, іранічнымі заўвагамі. Кожны «пацалунак», які мае парадкавы нумар, пры няўважлівым знаёмстве быццам страчвае сэнс, пазбаўляецца дзіўных уласцівасцей, незаўважных з першага погляду прыкмет і, з дазволу сказаць, шарму.

Творы мастака, здаецца, не падразумяваюць наяўнасці сюжэта (увага па ўсіх правілах павінна быць засяроджана на эмоцыях і пачуццях, успамінах і марах), аднак падзейнасці не пазбаўлены. І гэта, мусіць, не меней прывабная асаблівасць работ Паўла Заблоцкага, — так мы можам убачыць, што там, па-за межамі успамінаў аб чымсьці каханні.

Спецыфіка творчасці аўтара заключаецца ў адметнай пабудове мастацкай прасторы выверанай кампазіцыі, у зайздроснай нязменнасці прынцыпаў адлюстравання герояў і тых самых падзей, у поўных нечаканасці невялічкіх гісторыях... Іх стварэнне мастаку, безумоўна, удаецца.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

Пакора перад часам

Чалавек і навакольнае асяроддзе — галоўнае, што цікавіць пераважную большасць беларускіх жывапісцаў. І кожны вырашае задачу, звязаную з распрацоўкай тэмы, па-свойму. Здраецца, на карціне таго ці іншага аўтара адлюстраваны нічым не прыкметны або нечым адметны краявід — і ніводнай выявы чалавека не знайсці на палатне, але глядач не зусім зразумелым чынам адчувае прысутнасць людзей: недзе зусім побач ці нават проста тут... Вось, напрыклад, ён, мастак, стаіць на ўзгорку і ўглядаецца ўдалачынь, здаецца, задумаўся, і думкі яго не толькі аб убачаным.

Такім падчас знаёмства з яго творамі паўстае Кастусь Качан, якому днямі споўнілася 75. Мастак належыць да той кагорты мастакоў, якія даюць глядачу магчымасць сузіраць, праз назіранне за матэрыяльным светам паглыбіцца ў свет духоўны. У тым ліку і на прыкладзе палотнаў, у якіх апяваецца наваградскі край, радзіма жывапісца, відавочна, як моцна цэніцца ім няспешнасць і засяроджанасць. У гэтых жа карцінах выяўлена стаўленне Кастуса Качана да катэгорый месца і часу: аўтар адлюстроўвае канкрэтныя мясціны ў іх сучасным стане (хоць, дарэчы, і пазбаўляе яскравых і красамойных прыкмет часу), але прастай перадачай факта тут не абыходзіцца. Дзякуючы пэўнаму ўхілу ў рамантызм яму ўдаецца падкрэсліць гістарычную важнасць Наваградчыны, павязь вякоў.

Свае ідэі мастаку дапамагаюць даносіць толькі невялікія гарады і мястэчкі, у якіх моцна адчуваецца

далучэнне чалавека да прыроды. Асабліва блізкі аўтару стан яе ціхмянасці, калі выпаў снег, калі прайшоў дождж, калі сціх вецер... Кастусь Качан шукае ў розных куточках краіны супакаенне, якое можна прынесці і глядачу, аднак не заўсёды зразумела, ці рады, ці прымае ён тое, што вір падзей, які некалі там буяў, амаль знік. Пэўна, пакора перад законамі часу ўсё ж мае вырашальны голас.

Па ўсім відаць, і сучаснікі, і нашчадкі, якім калісьці застанеца ў спадчыну багатая творчасць жывапісца, будуць удзячныя мастаку прынамсі за адлюстраванне мясцін; а яны, зразумела, моцна змензяць свой

«Грыбы і верас», 2012 г.

«Зноў вясна», 1985 г.

выгляд. Зноў жа, час не шкадуе архітэктурныя помнікі, да якіх з такой павагай ставіцца майстар, час знішчае чалавечыя жыллыя — драўляныя хаты, што з асаблівай цеплынёй перадае на сваіх палотнах мастак, час нараджае новыя падыходы да архітэктурны, і гэта, безумоўна, важнае дыскусійнае пытанне для спецыялістаў і ўсіх неабыхавых... Але ёсць зямля, і жыве на ёй чалавек, і памятае ён мінулае свайго народа, і спадзяецца на светлае жыццё. У тым ліку гэта закладзена ў мастацтве Кастуса Качана.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Настальгія па тым, што не спраўдзілася

Супярэчліваму і складанаму эмацыянальнаму стану, які характарызуецца неперакладальным партугальскім тэрмінам «saudade», прысвяцілі свае работы беларускія мастакі. Гэты стан, згодна з вызначэннем арганізатараў, спалучае ў сабе светлы смутак, меланхолію, настальгію па страчаным, нуду па няздзейсненым, чулівасць, пачуццё часовасці шчасця. Так, паняцце не ўтрымлівае негатыўнага падтэксту і, як мяркуецца, нараджае летуценную задумненасць.

Творы, якія адпавядаюць тэрміну, прадставілі на выстаўцы «Saudade» ў прасторы ZAL#2 у Палацы мастацтва. У аснове гэтых работ ляжыць прызнанне таго, што перамены — непазбежная частка жыцця. Натуральна, адным гэтае прыняцце даецца лёгка, бо настальгія і смутак часта дапамагаюць пераасэнсаваць падзеі ў сваім жыцці і жыцці блізкіх, а для мастакоў увогуле могуць стаць крыніцай натхнення; на іншых жа гэты стан уплывае адмоўна з-за празмернай накіраванасці думак у мінулае, доўгага знаходжання ў маркотным настроі, і гэта адлюстроўваецца на ўспрыманні падзей, якія адбываюцца сёння.

Куратарам экспазіцыі, якая будзе працаваць толькі да 9 сакавіка, выступае Кацярына Янкоўская. Падчас

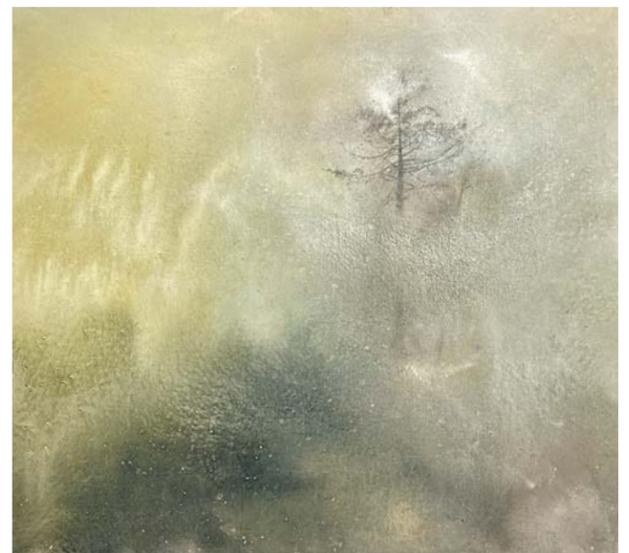
адкрыцця выставачнага праекта яна падкрэсліла, што кожны з мастакоў па-рознаму адчувае сябе ў гэтым стане, па-свойму адлюстроўвае яго ў сваіх работах. Дзевяць аўтараў сталі ўдзельнікамі выстаўкі «Saudade»: жывапісцы Уладзімір Зінкевіч, Сяргей Пісарэнка, Наталля Шапавалава і Тамара Стасевіч, фатографы Міхаіл Кулажанка, Ганна Мельнікава, Віктар Сянькоў і Ірына Пыліна (яе творчасць прадстаўлена відэа-артам), а таксама графік Міша Дайліда, які прадставіў на суд глядача серыю «Ноч — гэта не маё», у якой спалучаны пачуццё адзіноты і прадчуванне бяскрыжнасці сумнай штодзённасці.

Работы Мішы Дайліды ў экспазіцыі.

— Паўдзельніца ў праекце мне прапанавала Кацярына Янкоўская, — раскажаў мастак. — Цяпер шанец прычыніцца да стварэння цікавай выстаўкі, у рамках якой плён сваёй працы дэманструюць надзвычайныя аўтары. І ўсё ж серыю прэзентую нечакана для сябе: прапанова была раптоўная, аднак у мяне якраз сабралася шмат новых скончаных работ. Часта працую на хаду, натхняюся самымі рознымі выпадковасцямі. І падобных эскізаў у мяне хопіць на вялікую колькасць выставак.

Сярод мастакоў, чья творчасць добра знаёмая беларускай публіцы, — Уладзімір Зінкевіч. Аўтар даўно стварае карціны, якія даволі складана інтэрпрэтаваць, аднак гэта не перашкаджае спрабам іх асэнсавання, расшыфравкі закладзеных у іх загадак і намёкаў.

Уладзімір Зінкевіч «Ранішні туман», 2022 г.

Сапраўды, палотнам уласціва таямнічасць, эфект якой дасягаецца з дапамогай адметнай кампазіцыі, дзе ёсць шмат свабоднай прасторы і адсутнічае нават падабенства цяжкавагавасці. У гэтай пустэчы і спакой якраз і прыхавана тая самая *saudade*. Сцяна туману, дрэвы, што віднеюцца за ёй, а яшчэ жаночыя вобразы — пастаянныя матывы творчасці Уладзіміра Зінкевіча. Аднак гэтым разам таямнічых персанажаў знайсці не ўдалося — у прапанаваных для выстаўкі работах «Ранішні туман» (2022) і «Час дажджоў» (2024) паказана выключна прыроднае харавасце.

Пасляхова ў чорна-белай абстрактнай фатаграфіі працуе Ганна Мельнікава, якая прадставіла творы з серыі «Востраў Нуль» 2023 года. Знакаміты Востраў Нуль — жарталівая назва, якая мае месца на нулявых градусах шыраты і даўгаты, кропка скрыжавання нулявога мерыдыяна з экватарам. Знаходзіцца, між іншым, у Гвінейскім заліве каля заходніх берагоў Афрыкі. І ўсё ж востраў, якога не існуе, — нібыта меланхолія, нічым не выкліканая, настальгія па тым, што не спраўдзілася.

Чорна-белую, але ўжо рэалістычную фатаграфію прапановаў Міхаіл Кулажанка. «Страта № 66» (2019), «Страта № 37» (2022) і «Страта № 9» (2024) нагадваюць урыўкі з непадрабязнага аповеду аб складаным перыядзе жыцця. Ілюзіі, што гэтыя страты ніяк не паўплывалі на асобу, быць не можа, бо, па-першае, гэта не простая канстатацыя — вядзецца нейкі важны адлік, а па-другое, ён адваротны: быццам запушчаны працэс, які вядзе да цалкам акрэсленага выніку. А магчыма, усё гучыць болей трывіяльна і страты, пра якія вядзецца гаворка ў сціпых і чароўных пейзажах, — кожнае імгненне жыцця і немагчымасць павярнуць час назад...

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

Сяргей Пісарэнка «Сад каля белага дома», 2024 г.

Надзвычай адказны мультпаход

У кінатэатрах краіны паказваюць мультыплікацыйны фільм «Дзяржаўныя сімвалы Рэспублікі Беларусь. Каляндар свят». Праект задумваўся з адукацыйнай мэтай — каб самыя маленькія глядачы разумелі, у якой краіне яны жывуць. Але якія ж гэтыя глядачы? Калі чалавек павінен (ці можа) сябе ўсвядоміць грамадзянінам пэўнай краіны — ці не дзеля гэтага ўсё зроблена? На кінастудыі «Беларусьфільм» вызначылі ўзрост патэнцыяльнай аўдыторыі стужкі: 0+. Такім чынам, малому ўжо ад нараджэння трэба ўцягвацца ў беларускае жыццё з яго адметнасцямі — святамі, сімваламі і ўсталяванымі правіламі.

Ёсць рэчы, якія дзецям тлумачыць няпроста. А калі ў іх узнікаюць пытанні, то таты і мамы ў штодзённай мітусні не заўсёды могуць нешта патлумачыць так, каб у малога ў галаве гэта замацавалася.

у якой ёсць сыноч, дачушка, немаўля на руках у мамы, тата, які, здаецца, усё пра ўсё ведае, ці амаль усё, таму што асобную тэму раскрывае дзядуля. Але пачатак важным размовам задае хлопчык, які не можа прыдумаць, як намалюваць паштоўку да Дня канстытуцыі. Ды не кожны з дарослых бы прыдумаў сюжэт

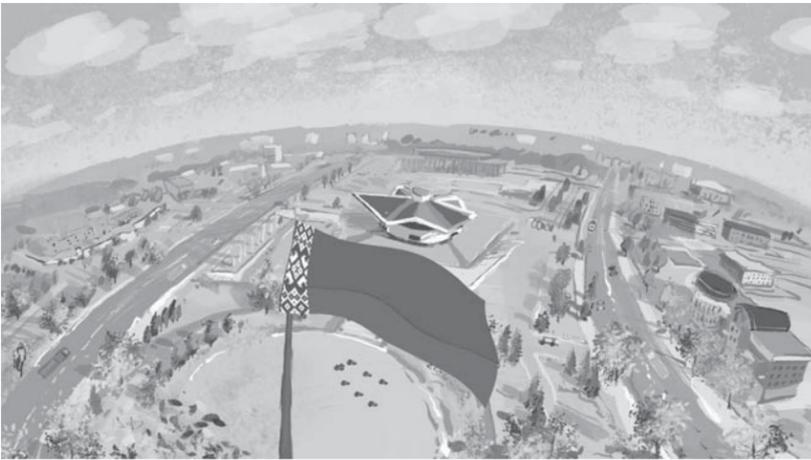
Права на абарону сваёй асобы, права на ахову здароўя. Права на адпачынак. Вы абавязаны выконваць законы: берагчы культурную і духоўную спадчыну, берагчы прыроднае асяроддзе, абараняць радзіму». Зразумеўшы ўсё пасля такога падрабязнага тлумачэння, дзецям, якія стварылі складаны малюнак пад наглядом таты, застаецца дадаць дату прыняцця Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь.

Хутэй за ўсё, бацькам і нават выхаванцам не ўдалося б вось так канкрэтна і дакладна ўсё распавесці — трэба ўмець. Іншая справа, калі сур'ёзны тэкст прамаўляюць намалёваныя мультяшныя героі... І вось так дзетка гэтай сям'і ўводзяць у сутнасць яшчэ такіх свят, як Дзень яднання народаў Беларусі і Расіі, Дзень Перамогі, Дзень Незалежнасці Рэспублікі Беларусь,

Сюжэты кожнай з частак заснаваны на пытаннях і адказах, часам канкрэтных, а часам — вобразных (напрыклад, дзядуля гуляе з дзвюма лялькамі і марыць, каб да яе далучылася сяброўка з Масквы). Праводзіцца паралель паміж Днём Незалежнасці краіны і Днём нараджэння чалавека. Праўда, з тлумачэннем: гэты дзень вызвалення нашай сталіцы, якая «3 ліпеня 1944 года была цалкам вызвалена ад ворага. І хоць вайна яшчэ не скончылася, вызваленне Мінска стала пачаткам перамогі над фашыстамі... 3 тых часоў 3 ліпеня мы адзначаем Дзень Незалежнасці Беларусі. У гонар гэтага свята адбываецца парад». Добра, каб дзеці засвоілі фразу, якая гучыць у фінале гэтай часткі: «...Дзень Незалежнасці будучы адзначаць і праз 100 гадоў».

Над мультфільмам «Дзяржаўныя сімвалы Рэспублікі Беларусь. Каляндар свят» працавала група стваральнікаў: рэжысёры Канстанцін Андрушачкін, Ірына Тарасова, Таццяна Нагорская, Наталля Касцючэнка і Алена Турава, якая на прэзентацыі патлумачыла маленькім глядачам:

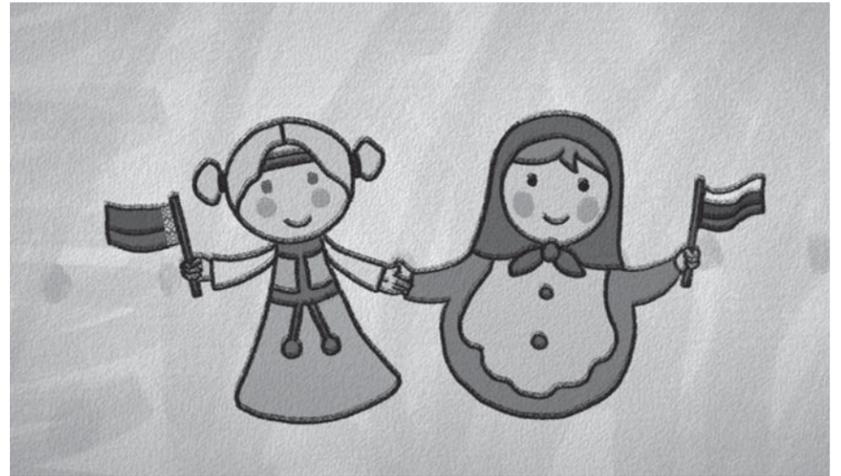
— Гэтая ідэя належыць дырэктару «Беларусьфільма» Юрыю Аляксею. Над стварэннем стужкі працаваў даволі вялікі калектыў аніматараў, сярод якіх ёсць тыя, для каго гэтая работа стала дэбютам у рэжысуры. Мы на студыі анімацыйных фільмаў робім розныя стужкі: казкі, фільмы, прысвечаныя важным асобам нашай краіны, значным падзеям. У тым ліку ствараем карціны, у якіх ідзе расповед пра важныя рэчы, што дапамагаюць вырасці добрымі, мужнымі,

Нейкія ўстановы — дзіцячыя садкі і пачатковыя школы, дзе ёсць выхаванцы, — могуць даваць пэўны ўзровень пачатковых ведаў пра краіну, у якой мы жывём. Але ж так, каб адразу расставіць акцэнты, напрыклад, пра правы і абавязкі, — трэба яшчэ навучыцца распавядаць... І вось, калі ласка, дарослыя атрымалі дапаможнік у выглядзе мультфільма, які складаецца з шасці частак, кожная з якіх прысвечана асобнай тэме. Што ж, у маім савецкім дзяцінстве былі мультфільмы пра нейкія прававыя рэчы, напрыклад, правілы дарожнага руху, дзе вобразна абазначаліся сітуацыі і даваліся прыклады, як у іх дзейнічаць. І, магчыма, гэта працавала. Калі так можна было калісьці, то чаму нельга цяпер?..

У першай частцы 17-хвіліннага мультфільма глядачы знаёмяцца з сям'ёй,

такой паштоўкі, каб малыя зразумелі, дзеля чаго напісалі такую важную кніжку. І вось тата папулярна тлумачыць: «...3 утварэннем дзяржаў з'явілася неабходнасць у строгіх правілах, якія абавязковыя для ўсіх жыхароў. Законы абараняюць правы чалавека. Яшчэ яны фармулююць забароны. І наадварот — абавязковыя для выканання правілы. Канстытуцыя — Асноўны Закон нашай краіны... "Асноўны — значыць, галоўны?" — удакладняе хлопчык. "Правільна. Гэта галоўныя правілы, устаноўленыя беларускімі грамадзянамі". І выснова: веданне Канстытуцыі дапаможа зразумець, што з'яўляецца правам, а што — абавязкам. Але "найвышэйшай каштоўнасцю наша Канстытуцыя абвешчае жыццё чалавека. У вас ёсць права на бясплатную адукацыю.

Дзень народнага адзінства. А ў фінале ім трэба засвоіць дзяржаўныя сімвалы краіны. Тэму вайны раскрывае дзядуля, праўда, ён сам не ваяваў, але яго бацька быў у той час дзіцем. Але калі ёсць выраз «дзяды ваявалі», то ён абыграны такім чынам.

смелымі, адказнымі асобамі, якія любяць сваю радзіму.

Думаецца, беларускія дзеці ўжо разумеюць, чаго ад іх чакае радзіма. Прынамсі, калі ў частцы пра сімвалы загучаў гімн, усе дружна ўзняліся з месцаў.

Ларыса ЦІМОШЫК

Да новых здзяйсненняў

Зразумела, тэатрам трэба павялічваць свае прыбыткі. Так, можна павышаць цэны на квіткі, але бясконца гэта рабіць не атрымаецца. Вось і думаюць кіраўнікі, як існаваць у новых умовах фінансавання, калі з 2025 года дзяржава з бюджэту будзе пакрываць 50 працэнтаў выдаткаў, а астатняе давацца зарабіць самім. Складана, але можна, паказвае прыклад Вялікі тэатр Беларусі, які набліжаецца да пагрэбных лічбаў. На сустрэчы з журналістамі Кацярына Дулава гаварыла аб тым, як удалося дабіцца высокіх паказчыкаў па наведвальнасці. У прыватнасці, па выніках работы ў 2024 годзе сярэдняя наведвальнасць у Вялікім складала 65 працэнтаў, гэта добрая лічба для тэатра на 1100 месцаў. Але ў студзені і лютым 2025 года ўжо ўдалося дабіцца наведвальнасці больш за 95 працэнтаў. Па сутнасці, кожны спектакль праходзіць з поўнай залай. Але за гэтым стаіць вялікая праца — як арганізацыйная, так і творчая. Пра тое, чым збіраюцца прыцягнуць глядачоў у другім паўгоддзі бягучага сезона, расказала Кацярына Дулава:

Фота з архіва БелТА.

Кацярына Дулава.

Падзеі

— Ёсць шэраг падзей, якія паспрыялі папулярнасці Вялікага тэатра Беларусі. Найперш гэта ўдзел у «Марафоне адзінства». У нас свая спецыфіка, і трэба было прадугледзець магчымыя формы ўдзелу. Напрыклад, майстар-класы, вываз экспазіцыі музея, якая ўвогуле ніколі не пакідала сцены тэатра (ні касцюмы, ні дакументы). Але да іх была неверагодная цікавасць. На нашы выстаўкі, у якіх бы гарадах яны ні ладзіліся, прыходзілі дзеці, студэнты.

Але ведаецца, што для мяне стала сапраўдным урокам? Мы зразумелі: у шэрагу гарадоў людзі ўвогуле не ведаюць, што такое Вялікі тэатр, які робіць асаблівае мастацтва. Шмат для каго гэта было адкрыццём.

Вядома, выклікаюць цікавасць нашы экскурсіі. Магутны менеджарскі ход — уключыць іх у афішу тэатра. Калі людзі бачаць: «квіткі прададзены» — у іх узнікае цікавасць: а пра што ж там распавядаюць?.. Гэта магчымасць спазнаць тэатр з іншага боку.

Ажывіў Вялікі і праект, што прадставіў нашых балерын, што працуюць даўно і вельмі актыўна. Канешне, артыстам заўсёды хочацца ўвагі. Праект «Жыццё ў прафесіі» дазваляў нашым тром прымам-балерынам паўстаць у промнях славы. Спектаклі з аншлагам, аўтограф-сесіі — і артыстыкі, і глядачы былі нахнёны. Я зразумела, што наш галоўны харэограф Ігар Колб на гэтым не спыніцца. Ужо ў красавіку ён рыхтуе прэм'еру — вечар аднаактовых балетаў пад агульнай назвай «Скокі» (на музыку М. Равеля, К. Сен-Санса, Ж. Бізе). Галоўны дырыжор — Арцём Макараў. Чацвёртая ў сезоне прэм'ера запланавана на сярэдзіну чэрвеня. Оперу Чайкоўскага «Жанна Д'Арк» паставіць рэжысёр Георгій Ісаакян, народны артыст Расіі, мастаком будзе Аляксей Трагубаў, дырыжор-пастаноўшчык — Арцём Макараў.

Але яшчэ ў сакавіку ў спектаклях тэатра можна ўбачыць цікавых запрошаных гасцей — салістаў Ляльма Валіева і Івана Гынгазава. Такое супрацоўніцтва карыснае і для нас саміх. Акрамя таго, удзел расійскіх зорак прыносіць дадатковы даход тэатру.

11 сакавіка на сцэне Вялікага тэатра будзем успамінаць Тамару Ніжнікаву, нашу знакамітую салістку, народную артыстку СССР, выпускніцу Маскоўскай кансерваторыі. Сёлета адзначаецца 100-годдзе з дня яе нараджэння. Яе ўнёсак у развіццё тэатра велізарны. Таму ў гэты вечар прагучыць яе любімая опера «Севільскі цырульнік». А ў Міжнародны дзень тэатра 27 сакавіка мы пакажам прыгожага, новага, яркага, нечаканага для нас саміх «Яўгенія Анегіна». Мяне асабліва радуе, што гэты спектакль ідзе ў двух фарматах. Калі ў галоўных

партыях выходзяць нашы выдатныя артысты, зоркі, то зразумела, што гэта будзе якасна. Але ёсць цалкам маладзёжная каманда — у іх іншыя эмоцыі, іншае ўяўленне пра жыццё. Нешта яны робяць нават больш эмацыянальна, больш адкрыта, больш свабодна. Прапануюць звярнуць увагу на гэты склад салістаў.

Прыемна адзначыць, што наш беларускі Павароці тэнар Дзмітрый Шабеця стаў запрошаным салістам Марыінскага тэатра. Гэта гонар для нас, што ўслед за зоркамі Аканай Волкавай і Андрэем Валенціем маладыя артысты Вялікага тэатра Беларусі сталі заваёваць сцэнічную прастору не толькі сваёй краіны. Дзмітрый ужо выступіў у новым спектаклі «Аіда» ў пастаноўцы рэжысёра Джанкарла дэль Монака, з якім мы падпісалі дагавор на пастаноўку «Набука» (у лістападзе пачнуцца рэпетыцыі).

А яшчэ ў гэтым сезоне, у чэрвені, публіку чакаюць «Вечары Вялікага тэатра ў замку Радзівілаў», гэта будзе пятнаццаты фестываль. У праграме знойдзецца месца не толькі прэм'ерам. Усяго больш за дзясятка канцэртаў на ўсіх пляцоўках і гала-канцэрт, у якім мы аддадзім у тым ліку даніну памяці ваенным падзеям.

Памяць

— «Патэтычны дзёнік памяці» мы вязём у Маскву, 2 красавіка пакажам наш праект у Вялікім тэатры Расіі. Гэта вялікае дзясягненне, і я ўдзячна Пастаяннаму камітэту Саюзнай дзяржавы, асабіста Дзяржаўнаму сакратару Дзмітрыю Мезенцаву і яго камандзе. Выступленне плануецца на новай сцэне Вялікага тэатра Расіі, таму што там ёсць тэхніка, без якой гэты праект немагчымы. У плане мерапрыемстваў міністэрстваў культуры дзюно краін гэты праект таксама заняў сваё месца.

Важнае выступленне — выхад на адкрытую пляцоўку 1 мая ў Брэсцкай крэпасці. Наша тэхнічная група выехала паглядзець, як гэта можна ажыццявіць, таму што дэкарацыі там аднавіць немагчыма, але сучасныя тэхналогіі павінны дапамагчы выклікаць неабходныя эмоцыі. Чакаецца, што там «Патэтычны дзёнік памяці» паглядзяць ад пяці да сямі тысяч чалавек.

Спектакль зроблены за кошт сродкаў спецыяльнага фонду Прэзідэнта — мы павінны іх адпрацаваць і пацвердзіць, што выдаткавалі грошы не дарма. Калі створана сапраўдная народная драма ці трагедыя, нацыянальны спектакль, цалкам складзены з музыкі беларускіх кампазітараў, — гэта значная падзея. Не кажучы пра рэжысёрскія і харэаграфічныя, сцэнаграфічныя поспехі творчага калектыву. Гэта найбольш складаны і абсалютна новы для нас твор. Не ведаю, ці паказваў хто-небудзь раней на сцэне канцлагер для дзяцей «Чырвоны бераг»? Ці жалівы падзеі яўрэйскага квартала? Ці гісторыю Вялікага тэатра, які збіраецца на Дэкаду

беларускага мастацтва ў Маскву?.. Музыка гучыць так, нібыта яна напісана адным чалавекам, а насамрэч там творы больш за дзясятка аўтараў, якіх аб'яднаў Алег Хадоска. У аснове сцэнаграфіі — беларускі жываліс. Лічу, што гэта самая буйная культурная падзея тэатральнага сезона. Думаю, для расіян, якія ўбачаць спектакль, шмат у чым будзе адкрыццём, якія страты панёс беларускі народ падчас Вялікай Айчыннай вайны.

Таксама ў рамках штогадовых мерапрыемстваў у дэлавым культурным комплексе Пасольства Рэспублікі Беларусь у Расійскай Федэрацыі мы рыхтуем святочны канцэрт, прысвечаны Вялікай Пераможы.

Гастролі

— У маі плануецца другая паездка вядучых салістаў оперы і балета ў Нікарагуа. Выступіць на сцэне Нацыянальнага тэатра імя Рубэна Дарыа ў Манагуа запрашае вядомы нікарагуанскі артыст і палітычны дзеяч Лаўрэана Артэга. Нас просяць рэжысіраваць канцэрт і прывезці крыху больш балета, чым мінулы раз, таму паедуць дзве балетныя пары. Гэтым разам у сумесным беларуска-нікарагуанскім праекце возьме ўдзел у асноўным творчая моладзь.

Але і мы рыхтуемся прымаць на гастролі цікавых гасцей. Напрыклад, Прыморскую сцэну Марыінскага тэатра, калектыву, які ніколі раней у нас не бываў. Балетная труппа і аркестр павінны стаць удзельнікамі «Балетнага лета...» з двума спектаклямі — «Карсар» і «1000 і адна ноч». Калі паглядзець на карту, дзе Прыморская сцэна знаходзіцца, і ўявіць іх шлях да нас, то, вядома, гэта сапраўдная падзея.

Вядуцца перагаворы аб гастролях у ліпені 2025 года Санкт-пецярбургскага Тэатра балета Барыса Эйфмана са спектаклямі «Чырвоная Жызэль» і «Злачынства і пакаранне».

Нашых выступленняў чакаюць не толькі беларускія глядачы. Па запрашэнні расійскага боку оперу «Князь Ігар» пакажам 5 мая ў Іашкар-Але на сцэне Марыінскага акадэмічнага тэатра оперы і балета імя Э. Сапаева, а 6 мая — у Чабаксарах на сцэне тэатра «Волга Опера» ў рамках фестывалю опернага і балетнага мастацтва «Гісторыя айчыны».

Паступіла запрашэнне на ўдзел балета «Жызэль» у Міжнародным фестывалі оперы і балета «Херсанес», які адбудзецца ў жніўні. Як мяркуецца, выступім на адкрытай пляцоўцы. Беларусь раней не ўдзельнічала ў гэтым фестывалі.

Нацыянальнае

— Работа ў напрамку стварэння нацыянальнай оперы не спыняецца, але ідзе ў больш шырокім кантэксце, чым мы меркавалі раней. Была ідэя оперы аб Ефрасінні Полацкай. Цяпер выйшаў дакументальны фільм, яго шлях быў няпросты: усе ведаюць пра трапяткое стаўленне да нашай вялікай святой, духоўныя асобы абараняюць яе імя і спакой. Таму мы вырашылі, што павінны быць абвешчаны рэспубліканскі конкурс на напісанне сцэнарыя оперы на нацыянальную тэматыку, ён можа быць звязаны з Полацкам як вытокаў беларускай дзяржаўнасці. У гісторыі горада былі падзеі і крываваыя, і радасныя, адсюль паходзіць шмат знакавых асоб. У нас ёсць сачыненні на гэтую тэму, напрыклад, «Полацкія пісьмёны» Андрэя Мдзівані ды іншыя, таму што гораду прысвечана нямаля музыкі. Мяркую, што можна было б сабраць своеасабліваю анталогію сачыненняў беларускіх кампазітараў на гэтую тэму. У нас ужо ёсць нядаўні прыклад работы з творамі беларускіх кампазітараў: ёсць вялікая музыка, яна можа гучаць, як у тым жа «Патэтычным дзёніку памяці». А можа быць і інакш.

Ларыса ЦІМОШЫК

Паміж розумам і спакусай

24 лютага ў «Тэатры на Нямізе» прайшла прэм'ера спектакля «Дзідро» — камернай пастаноўкі, у якой паспрабавалі паказаць асветніка не толькі як філосафа, але і як чалавека са слабасцямі. Як гэта ўдалося рэжысёру і наколькі актуальны «Дзідро» сёння?

У цэнтры сюжэта — эпізод з жыцця філосафа. Дэні Дзідро пазіруе мастацтва Тэрбуш, якая піша яго партрэт з натуры. Паміж імі — іскра, гэты момант можа стаць пачаткам чагосяці

большага. Але тут з'яўляецца сакратар філосафа і прыносіць дрэнныя весткі: публікацыя «Энцыклапедыі» пад пагрозай, а артыкул «Мараль» усё яшчэ не завершаны.

Гэта пункт канфлікту спектакля. Дзідро аказваецца перад выбарам: сысці ў свет страці і асалоды або вярнуцца да інтэлектуальнай барацьбы? Тут пастаноўка раскрывае важны момант: за вялікімі здзяйсненнямі заўсёды стаяць асабістыя драмы і сумненні. Наколькі чалавек можа належаць толькі ідэям? Дзе мяжа паміж розумам і спакусай?

Спектакль вытрыманы ў мінімалістычнай манеры. Дэкарацыі лаканічныя, з перавагай халодных адценняў. Асноўны акцэнт — на акцёрскай гульні і дыялогах, у якіх сутыкаюцца рацыянальнае і эмацыянальнае. Такі падыход падкрэслівае філасофскую аснову гісторыі, але ў той жа час робіць пастаноўку даволі статычнай. Калі глядач чакае дынамікі ці яркіх візуальных рашэнняў, яму можа здацца, што спектаклю не стае дзеяння.

Акцёры перадаюць тонкую псіхалагічную барацьбу герояў, асабліва ў дыялогах Дзідро

і Тэрбуш. Іх размовы — не проста какецтва, а напружаная інтэлектуальная дуэль, дзе кожны спрабуе схіліць іншага на свой бок. Аднак у некаторых момантах гульня здаецца залішне штучнай, быццам героі прамаўляюць рэплікі не адно аднаму, а публіцы.

Пытанні свабоды думкі, цэнзуры і асабістых кампрамісаў дагэтуль актуальныя. Дзідро спрабаваў пашырыць межы дазволенага, але сутыкаўся з абмежаваннямі не толькі звонку, але і ўнутранымі. Гэты канфлікт робіць спектакль блізкім

сучаснаму глядачу: мы ўсё гэтак жа выбіраем паміж прынцыпамі і зручнасцю, паміж ідэаламі і рэальнасцю.

Такім чынам, «Дзідро» — камерны, інтэлектуальны спектакль, які трымаецца не на эфектных сцэнах, а на ідэях. Яго можна ўспрымаць як філасофскую гутарку, дзе важны не сюжэт, а разважанні, якія застаюцца пасля. Ён спадабаецца тым, хто любіць тэатр ідэй, але можа здацца сумнаватым глядачам, якія чакаюць выразнага сюжэта і сцэнічнай разнастайнасці.

Алеся ГУСАРЭВІЧ

Правілы правядзення рэкламнай гульні «Ураджайнае лета — з любімай газетай»

I. Агульныя палажэнні

1. Рэкламная гульня пад назвай «Ураджайнае лета — з любімай газетай» (далей — Гульня) праводзіцца на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь у адпаведнасці з гэтымі Правіламі тэрмінам з 1 сакавіка 2025 года да 30 чэрвеня 2025 года ўключна з мэтай стымулявання росту падпіскі на газету «Звязда» і газету «Літаратура і мастацтва» на другі квартал ці першае паўгоддзе 2025 года.

2. Арганізатар Гульні — рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом «Звязда» (далей — Установа), месца знаходжання: 220013, г. Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10А, УНП 100155376.

II. Прызавы фонд гульні

3. Прызавы фонд рэкламнай гульні «Ураджайнае лета — з любімай газетай» сфарміраваны за кошт маёмасці арганізатара гульні — рэдакцыйна-выдавецкай установы «Выдавецкі дом «Звязда» — і складаецца з наступных рэчаў:

№ п/п	Назва	Колькасць (шт.)	Цана за шт. з ПВД, руб. кап.	Усяго з ПВД, руб. кап.
1	Цяпліца Green Apple GA-House-3x-frame/B0063899 (далей — суперпрыз)	1	203,74	203,74
2	Парнік «Востраў камфорту» «Бабулін парнічок» 8 м (48146920001780)	7	33,311	33,311

Усяго прызавы фонд рэкламнай гульні «Ураджайнае лета — з любімай газетай» складае: 436,92 (чатырыста трыццаць ішчэ рублёў дзвяноста дзве капейкі).

III. Умовы ўдзелу ў гульні

4. Рэкламная гульня «Ураджайнае лета — з любімай газетай» праводзіцца з мэтай стымулявання росту падпіскі на газету «Звязда» і газету «Літаратура і мастацтва» на другі квартал ці першае паўгоддзе 2025 года.

5. Удзельнікам Гульні можа быць любы грамадзянін Рэспублікі Беларусь, які пастаянна пражывае на яе тэрыторыі і які аформіў і аплаціў падпіску на газету «Звязда» або газету «Літаратура і мастацтва» на другі квартал або першае паўгоддзе 2025 года.

6. Падставай для ўдзелу ў Гульні з'яўляецца дасланая падпісчыкам на адрас Установы ў перыяд з 1 сакавіка 2025 года да 18 красавіка 2025 года выразаная з газеты або з дадатковага ўкладыша запоўненая картка ўдзельніка — падпісчыка газеты «Звязда» або газеты «Літаратура і мастацтва», якая змяшчаецца ў газеце «Звязда» і газеце «Літаратура і мастацтва» не менш чым раз на тыдзень у перыяд з 1 сакавіка 2025 года да 18 красавіка 2025 года.

7. Адзін падпісчык можа даслаць толькі адну картку ўдзельніка. Падпісчык, які даслаў больш за адну картку ўдзельніка, выключаецца з Гульні.

8. Карткі ўдзельніка, наклееныя на паперу ці плёнку, адкапіраваныя або тыя, якія паступілі ва Установу пасля 24 красавіка 2025 года па паштовым штэмпелі атрымання, да ўдзелу ў Гульні не прымаюцца.

IV. Парадак розыгрышу прызоў. Паведамленне пераможцам
9. Розыгрыш прызоў ажыццяўляецца 25 красавіка 2025 года ў 12 гадзін у памяшканні Установы па адрасе: 220013, г. Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10А.

10. Перад пачаткам розыгрышу карткі ўдзельнікаў сартуюцца па абласцях і горадзе Мінску, змяшчаюцца ў асобныя прасторныя скрыні і старанна перамешваюцца.

11. Асобна для кожнай вобласці і для горада Мінска разгравяецца 7 прызоў (па адным для кожнага).

Затым усе карткі змяшчаюцца ў адну скрыню, перамешваюцца, і сярод удзельнікаў разыгрываецца суперпрыз.

12. Пераможцам Гульні, які выйграў прыз, лічыцца ўдзельнік, чыё прозвішча напісана на дасланай ім картцы ўдзельніка, якую пры розыгрышы кожнага асобнага прыза выцягне выпадковым чынам са скрыні арганізатар Гульні. На кожнай такой картцы ўдзельніка надпісваецца выйграны прыз і распісваецца арганізатар Гульні.

13. Вынікі розыгрышу публікуюцца да 2 мая 2025 года ўключна ў газеце «Звязда» і газеце «Літаратура і мастацтва».

Установа ў тэрмін да 2 мая 2025 года дасылае пераможцам паведамленне аб выйграным прызе заказным пісьмом з указаннем тэрміну яго атрымання.

V. Месца, парадак і тэрмін выдачы прызоў

14. Умовай выдачы прызоў і суперпрыза з'яўляецца прад'яўленне пераможцам пашпарта або дакумента, які пацвярджае асобу, і арыгінала абанемента або квітанцыі аб падпісцы на газету «Звязда» або газету «Літаратура і мастацтва» на другі квартал ці першае паўгоддзе 2025 года.

Пры звартанні па атрыманне прыза або суперпрыза прадстаўніка пераможцы ён павінен прад'явіць даверанасць на атрыманне прыза або суперпрыза, пашпарт і арыгінал абанемента або квітанцыі аб падпісцы на газету «Звязда» або газету «Літаратура і мастацтва» на другі квартал ці першае паўгоддзе 2025 года.

«Ураджайнае лета — з любімай газетай!»

Калі вы падпісаліся на газету «Звязда» ці на газету «Літаратура і мастацтва» на II квартал або на I паўгоддзе 2025 года — запавяжайце картку ўдзельніка, выразаўце яе і дасылайце да 24 красавіка 2025 года ў рэдакцыю на адрас: 220013, г. Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10а.

Сярод падпісчыкаў будуць разыграны два парнікі «Востраў камфорту» «Бабулін парнічок» і суперпрыз — цяпліца Green Apple GA-House-3x-frame B0063899. Вынікі будуць апублікаваны ў газеце да 2 мая 2025 года.

Прызы можна будзе атрымаць да 30 чэрвеня 2025 года пры падачы квітанцыі аб падпісцы на «Звязду» або «Літаратуру і мастацтва» на II квартал ці на I паўгоддзе 2025 года. Пасля 30 чэрвеня 2025 года выдача прызоў спыняецца і прэтэнзіі ад падпісчыкаў не прымаюцца. Умовы рэкламнай гульні чытайце ў № 42 «Звязды» ад 1 сакавіка 2025 года.

Тэлефоны для даведак: (017) 271-12-94, 311-17-40.

15. Адсутнасць у пераможцы, які выйграў прыз або суперпрыз, абанемента або квітанцыі аб падпісцы на газету «Звязда» або газету «Літаратура і мастацтва» на другі квартал ці першае паўгоддзе 2025 года з'яўляецца падставай для адмовы ў выдачы яму прыза або суперпрыза ў сувязі з тым, што ён не адпавядае патрабаванням, якія прад'яўляюцца да ўдзельніка Гульні пунктам 5 гэтых Правілаў.

16. Прызны і суперпрызы выдаюцца пераможцам у тэрмін да 30 чэрвеня 2025 года ў памяшканні ўстановы па адрасе: г. Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10А, з 9:00 да 13:00 і з 14:00 да 17:00, з панядзелка да суботы (выдачу ў суботу неабходна ўзгадніць з арганізатарам гульні па тэлефоне (017) 271-12-94, 311-17-40 для атрымання прапускных дакументаў). Расходы, звязаныя з прыездам пераможцаў па атрыманне прыза або суперпрыза, установа не аплачвае.

17. Выплата грашовага эквіваленту кошту рэчавага прыза або замена яго на іншы прыз не дапускаецца.

18. Пасля 30 чэрвеня 2025 года выдача прызоў спыняецца і прэтэнзіі ўдзельнікаў не прымаюцца.

VI. Заключныя палажэнні

19. Пераможцы Гульні нясуць адказнасць за прадстаўленне падатковай справаздачнасці і за выплату ўсіх падаткаў, якія прадугледжаны дзейным заканадаўствам Рэспублікі Беларусь у сувязі з атрыманнем прызоў.

20. Пераможцы Гульні і іх сваякі згаджаюцца з тым, што іх імёны, прозвішчы, імёны па бацьку, фатаграфіі, лісты і інтэрв'ю могуць быць выкарыстаны Установай у любых рэкламных і/або інфармацыйных матэрыялах, якія звязаны з Гульні. Яны таксама згаджаюцца даваць інтэрв'ю і здымацца для рэкламных матэрыялаў у сувязі з Гульні без выплаты якога-небудзь дадатковага ўзнагароджання. Усе правы на таякія публікацыі належаць Установе.

21. Правілы правядзення рэкламнай гульні «Ураджайнае лета — з любімай газетай» да пачатку рэкламнай гульні будучы апублікаваны ў газеце «Звязда» і газеце «Літаратура і мастацтва».

22. Даведак, якія датычацца гэтай Гульні, можна атрымаць па тэлефоне (017) 271 12 94, 311 17 40.

Картка ўдзельніка — падпісчыка «Звязды» або «ЛіМ» на II квартал або на I паўгоддзе 2025 года

Прозвішча, імя, імя па бацьку _____

Падпіска аформлена і аплачана ў _____ (аддзяленне сувязі) на II квартал або на I паўгоддзе 2025 года

Жатні адрас і тэлефон _____ (абавязкова) _____ (індэкс)

Удачы ў розыгрышы!

зваротная сувязь

Пра значнае

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя перадачы.

«Энеіда навыварат» — парадыйна-сатырычная паэма, адзін з першых твораў беларускай літаратуры новага часу. Пра вартасці і значэнне твора размова пойдзе ў аўтарскай праграме Навума Гальпяровіча «Нам засталася спадчына».

У праграме «Прачулым радком» у суботу і нядзелю — вершы Лізаветы Палеес.

У «Літаратурнай анталогіі» па буднях у выкананні Лікі Пташук ажывуць старонкі рамана Маргарэт Мітчэл «Знесеныя ветрам». У «Радыёбібліятэцы» — твор Эрыка Марыі Рэмарка «Трыумфальная арка».

У перадачы «Літаратурныя гісторыі» гучаць апавяданні беларускіх і замежных аўтараў.

Юным прыхільнікам канал «Культура» прапануе з панядзелка да пятніцы праект «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». Гэтым разам гучаць старонкі з кнігі Кацярыны Хадасевіч-Лісавой «Вухцік і дзіва». Штовечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для маленькіх.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ».

У праграме магчымы змены.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

10 сакавіка — на творчую сустрэчу Міхася Пазнякава з вучнямі СШ № 134 (вул. Пляханова, 107) «Пра роднае і дарагое». Пачатак у 14.00.

10 сакавіка — на творчую сустрэчу з Уладзімірам Мазго ў СШ № 189 (вул. Гараўца, 14). Пачатак у 13.00.

11 сакавіка — на Свята дзіцячай кнігі з Уладзімірам Мазго ў гімназіі № 17 (пр-т Ракасоўскага, 9). Пачатак у 10.00.

11 сакавіка — на імпрэзу Лізаветы Палеес «Я родилась из шелеста

ветров» у Цэнтр яўрэйскай гісторыі і культуры (вул. В. Харужай, 28). Пачатак у 18.30.

12 сакавіка — у бібліятэку імя Янкі Купалы (вул. В. Харужай, 16) на творчы экспрэс-праект «Прыпынак — Плошча Памяці» па кнізе Валанціны Драбышэўскай «Любіна сукенка» з удзелам студэнтаў факультэта пачатковай адукацыі БДПУ. Пачатак у 14.00.

12—16 сакавіка — на прэзентацыі кнігі і творчыя выступленні пісьменнікаў у рамках Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу (пр. Пераможцаў, 14). З 11.00 да 19.00.

14 сакавіка — на творчую сустрэчу з Ірынай Токаравай у бібліятэцы п. Міханавічы Мінскага раёна. Пачатак у 11.00.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:

Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Вольга Дадзіёмава
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзель крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Вольга Аляксандраўна АНУФРЫЕВА
Нумар падпісаны ў друку 06.03.2025 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 741

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку» ЛП № 3820000007667 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013
Заказ — 525

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукпісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

